ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

AMASYA VE ÇEVRESİNDE BATIL İTİKADLAR

(Lisans Tezi)

Yöneten :
Doç. Dr. Süleyman TÜLÜCÜ

Hazırlayan :
Ahmet ÖZKAN

ERZURUM — 1990

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

AMASYA VE ÇEVRESİNDE BATIL İTİKADLAR
(LİSANS TEZİ)

Yöneten:
Doç.Dr.Süleyman TÜLÜCÜ

Hazırlayan:
Ahmet ÖZKAN

Kabul edilmiştir
15.5.1990

ERZURUM-M-1990

İ Ç İ N D E K İ L E R

ÖNSÖZ

Her insanın tabiatında,bir şeylere inanma veya tapınma yahut tabiatüstü bir varlığı yüceltip onun rızasına nâil olma ve gazabından çekinme veyahut birşeyleri kutsal sayıp tanrı edinme gibi inanç meseleleri vardır. Her insanoğlu bu inanma ihtiyacını,gerek ilâhî bir varlığa(Allah'a) tapınmakla,gerek insan gücünün üstünde bir insana veya insan benzeri bir varlığa(putlara ve tanrılara) ibadetler edip kurbanlar sunmakla ve bazende ilginç gelen güneş,ay,yıldız,volkanik dağ,dere,tepe,nehir,taş...vs. gibi maddelere tapınmakla...gidermektedir.

Cenâb-ı Hak,insanoğluna "hak yolu" göstermiş,her asırda sapıttıkça doğru yolu gösteren elçiler(Peygamberler) göndermiş,insanoğlu tekrar yanlış inançlara yöneldiklerinde tekrar doğru yolu gösteren resüller göndermiş ve bu durum son peygamber Hz.Muhammed (A.S)'a kadar devam edegelmiştir.Yine her kabile veya milletler de,henüz yeni girmiş oldukları hak dine eski inanç sistemlerinden ve kültürlerinden bir takım adet ve hurafeleri de sokmuşlar, bunu da zamanla yeni dinin emirleri imiş gibi göstermişlerdir.Bunun sonucunda,hak dinde bir takım hurafeler ve batıl itikadlar silsilesi,önü alınmaz bir şekilde yayılarak yerini sağlamlaştırmış,neredeyse bir ibadet yerini almıştır.Öyleki insanlar hak ibadeti bırakmışlar,yerine bir takım pratikler uygulayarak ibadet ihtiyaçlarını gidermeye çalışmışlardır.Düştükleri hatanın bilincinde olmayan bu insanlar,türbelere ziyaretlerde bulunup,mum yakıp adaklar adamakla kendilerini gerçek ibadetlerini yapan dindarlarla eş tutup,kesinlikle doğru yolda olduklarını iddia etmişlerdir.Bilhassa bu husus,dinî bilgisi az olan çevrelerde kendisini oldukça hissettirmiştir.

Bu yüzdendir ki burada,halkın dinî bilgilerde az veya çok mücehhez olmuş kimseler tarafından(imam,öğretmen,müftü,ilâhiyatçı) aydınlatılması ihtiyacı her an kendini hissettirmiş, hâlâ da hissettirmektedir.Binaenaleyh bu tip kimseler,halkın içerisine girip uygun bir lisanla bu durumu izâh edip, dinî bilgisi az olan halkı bu hususta aydınlatmalıdırlar.Yoksa başlangıçta mâsumâne başlayan evliya ziyareti(türbelere gidip ruhlarına fatiha okuma), sonuçta kendilerine ülûhiyet ve kutsiyet kazandırmaya ve tüm dilekleri onlardan dilemeye,onlara yalvarmaya kadar gidebilir.Gördügümüz kadarıyla hal-

kımızda yaygın olan pratiklerin çoğu böyledir.Azınlık bir zümrenin bunu şuurlu bir şekilde ve İslâm'ın ruhuna uygun bir şekilde yapması,tehlikeyi azaltmamaktadır.

Ayrıca Türk folkloruna yerleşmiş bir çok uygulamaların dinimiz tarafından yasaklanmadığını düşünürsek,bu şekil bazı inanmaların yapılmasına müsaade edilmeli ancak şahıslar durumun bilincine eriştirilmelidir.Yeterki halk,şirk ve dalâlete düşmesin.Bu inanmaların birçoğu da zaten çaresizlik karşısında bir ihtiyaca binaen doğmuştur,çocugunu doktora götüremeyen ailelerin bazı pratiklerle bu derde deva araması gibi.Yine hepsi de binlerce yıllık bir tecrübenin ürünüdür.Hepsini birden kaldırıp atamayız.

Tüm bunlar gözönünde bulundurularak,bunların "hak" olanı yahut "batıl" olanı ayrı ayrı belirtilmeli,"hak" olanlar ise tavsiye edilmelidir.Binaenaleyh biz de bu tezimizde,genelde "batıl" sayılan inanç ve pratikleri biraraya toplamaya çalıştık.Ancak sadece "Amasya ve Çevresindeki Batıl İtikadlar" konusunu ihtiva ettiğinden pek de zengin bir malzeme elde edemedik.Zaten inanmalarımızın bir çoğu da,diğer bölgelerle aynı özellik göstermektedir.Biz bunları elimizden geldiği kadar doğruluk derecesini tetkik ettirdik ve de "batıl" sayılmaması lâzım gelenleri dipnotta bildirmeye gayret ettik. İtiraf etmek lazım ki,zengin olan folklorumuzun ancak belli bir kısmını ve de meşhur olanlarını eserimize alabilmişizdir.Ayrıca inançların kısa yoldan bulunabilmesi için konularımızı birçok başlıklar halinde inceledik.

Bu çalışmamız esnasında,gerek kıymetli zamanlarını harcayarak ve gerekse tecrübelerinden bizleri yararlandırarak eserimizin kusursuz olabilmesi için gayret gösteren Saygıdeğer Hocamız,Sayın Doç.Dr.Süleyman Tülücü Bey'e bu vesile ile gönülden teşekkür etmekle gurur duyarız.

Yine çalışmamız esnasında,bana,materyal toplama yönünden yahut kaynak eserlerdeki materyalleri tetkik ve tasdik etmek yönünden büyük yardımları dokunan Kıymetli Babam'a,Annem'e ve Kardeşim'e müteakiben de İlkokul Öğretmeni Abdullah Uysal Bey'e,İmam Arkadaşım Abdullah Günel Bey'e,Amasya Merkezde Lise öğrenimi görmekte olan Zekayi Genç Kardeşimize ve yardımları dokunan diğer dost ve kardeşlerime teşekkürlerimi belirtmeyi bir borç bilirim.

Erzurum,Mayıs 1990 Ahmet ÖZKAN

G İ R İ Ş

1-"İTİKAD"IN TARİFİ VE BATIL İTİKADLARLA İLGİLİ BAZI AÇIKLAMALAR

"İtikad" kelimesi,Arapça "İfti'âl" kalıbında bir kelime olup,"bağlamak,düğümlemek" manasına gelen " 'akd" masdarından türemiştir,"bir şeye kesin bir şekilde iman etmek,inanmak" anlamına gelmektedir(1).

Akîde(cem'i akaid) ,imanın rukünlerini,müşahhas "ukda""düğüm" kelimesinin tasvir ettiği vecihle,imanın kuvvetle bağlı bulunduğu düsturu ifade eden bir kelimedir(2).

"İtikad";1-Düğümlenip kalma,bir şeye bağlanma 2-İnanma,gönülden tasdik ederek inanma...manalarına da gelmektedir(3).

Bu açıklamalardan anlaşıldığına göre "İtikad",bir şeye ve o şeyin gerektirdiği diğer tüm kural ve kaidelere gönülden inanmak ve ona sıkı sıkıya bağlanmaktır.Fakat bu inanç sistemlerine "batıl itikad" dememiz neye göredir?Yani hangi dayanak noktasına istînad ederek,tüm bu inanç pratiklerine "batıl" damgasını vurabiliyoruz?

Ehemmiyetine binaen belirtelim ki,bu noktada tek dayanağımız,tek hareket noktamız,İslâm'ın ana prensip ve kaideleridir.Yani Vahiy'dir.İşte biz , ilahî vahyin dışında olup da bir inanç sistemi gibi verilmek istenen ve hatta inanılmakla kalmayıp pratiklere dökülen bu inanç sistemlerine "batıl itikad" sözcüğünü kullanmaktayız.

İslâm'ı seçmiş ve ona bağlanmış olan bizler,dinî inançlarla batıl olan inançlar arasında sahih bir ayırım yapmamız lazımdır.Çünkü bir kısım inançlar vardır ki,dinin özünde vardır fakat biz onu "hurafe" biliriz.Mesela; herhangi bir ruhi deprasyon veya bir tür rahatsızlık geçiren bir kimseye Kur'an ayetlerinden ok uyup meshetmek gibi.Halbuki bu,bizzat Peygamberimiz (SAV()'in sünnetiyle kâimdir.Yine bir kısım inançlarda vardır ki,dinin aslından olmadığı gibi,üstelik reddolunmuş ve insanı şirke götürmesi muhtemel inançlardır.Bu yönüyle bizi ilgilendiren konumuz bu ikinci inanca ait ola

(1)Bekir Topaloğlu-Hayreddin Karaman,Arapça-Türkçe Yeni Kamus,s.275-276.
(2)A.Fisher,"Akide" mad;İslâm Ansiklopedisi,c.1,s.240.
(3)Ferit Devellioğlu,Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat,s.562.

caktır.

Ayrıca bir hususa değinmekte yarar vardır.Her ne kadar "hurafe" diye vasıflandırıp hor görsek de folklorumuza yer etmiş nice adet ve inanmalarımız vardır ki her birisi binlerce yıllık bir birikimin ürünleridir. Mesela;"Akarsuya doğrudan pislemenin günah olduğu inancı"nın,o sudan yararlanabilecek diğer insanların maslahatını celbetmesi,yine türlü dertlere ve isteklere dûçâr olan bir kimsenin,tekke ve türbe gibi yerlerin ziyaretindeki tedavi ve tedarik usüllerinin,derdine çare arayan şahsı bir an olsun psikolojik olarak,ruhen ferahlatması,bir an olsun derdine çare bulması olarak nitelersek,bu da bir maslahattır.Ve menfaati icabettirir.Yine "kurşun dökme" gibi bazı inançlarda bilimsel olarak faidedâr bir yorumlamaya gidilmesi,bu gibi inançların pek de kuru-kuruya bir bağlılık olmadığı imajını meydana getirmektedir.

Türbelere gitme,yatırları ziyaret edip oralarda dilekte bulunma,şifa umma ve adaklar adama...gibi olguları yalnız günümüz Türkiyesinde değil her yönden gelişmiş batılı ülkelerde de görebilmekteyiz.Bir sağlık tesisi meydana getirmekle dua,nuska ve adağın kalkacağını sanmak ilmi bir hakikat ihtiva etmemektedir.Zira iktisat,teknik ve ilim sahasında ilerlemiş ve muhtelif ihtiyaçları karşılayan müesseseleri bulunan memleketlerde(Katolik,Ortodoks,Protestan),A.B.D. ve Avrupa'nın,Asya'nın ileri seviyelerindeki memleketlerinde sayılar,uğurlu-uğursuz günler,fallar,adak ve adama gibi bir çok inançların bulunduğunu görmekteyiz(4).

2-BU HUSUSTA(HURAFELER HAKKINDA) İSLÂM'IN GÖRÜŞÜ

"İslâm" dediğimizde ilk akla gelen helâl ve haramlardır.Bunlar,İslâmın temelini teşkil etmektedir.Kesinlikle istenmeyen şeyler haram,hoşgörülen şeyler ise helâldir.İslâm toplumunu ayakta tutan en önemli şey,"sağlam itikad"dır.Tevhid ise bu inanışın özü ve İslâm'ın ruhudur.Ve İslâm, teşri ve irşadında ilk olarak bu inanışı ve bu saf tevhidi korumaya çalışır.Müslüman cemiyetini şirkin ve sapıklığın kalıntılarından temizlemek için sapık putperestliğin ve cehalet devri fikirlerinin yaydığı batıl inançlara savaş ilan etmek,kendisinden vazgeçilemeyen bir husustur(5).

---

(4)Hikmet Tanyu,Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri,s.321.

(5)Yusuf el-Kardavî,İslâm'da Helâl ve Haram,s.247.

a)Hurafe ve Batıl İnançlarla Savaş

Hz.Peygamber(SAV) geldiği zaman,cemiyetin içinde "kâhin" ve "arrâfe"-Her iki kelime de,gaybten haber veren kimselere verilen vasıftır.Cin,yıldız ve bazı tılsımlara dayanarak gelecekten haber vermeye çalışan kimselere verilen isimlerdir-ismiyle bilinen ve cinlerle irtibatları dolayısıyle;geçmiş ve gelecek şeyleri bildiklerini iddia eden deccallerle karşılaştı.Bunun üzerine İslâm,hiç bir ilme,hiç bir hidayete ve hiç bir hakiki kitaba dayanmayan bu deccallıkla savaş ilan etti.Hz.Peygamber(SAV),Yüce Allah(cc)'ın bu vahyini onlara bütün hikmetleriyle kesin olarak okuyup bildirdi:

"De ki:Göklerde ve yerde Allah'tan başka kimse gaybı(görünmeyeni,Allah'ın gizli ilmini) bilmez.Ne zaman dirileceklerini de bilmezler"(6).

Yani ne melekler,ne cinler,ne de insanlar gaybı bilmezler,gaybı sadece Allah(cc) bilir...

Gene Allah(cc)'ın emriyle Hz.Peygamber(SAV),bu emri şöyle açıklamakla emrediliyordu:

"De ki:Ben kendime,Allah'ın dilediğinden başka ne bir fayda,ne de bir zarar verme gücüne sahip değilim.Eğer gaybı bilseydim,elbette çok hayır(mal ve menfaat) elde ederdim ve bana kötülük dokunmazdı.Ben sadece inanan bir kavim için bir uyarıcı ve müjdeciyim."(7).

Yüce Allah(cc),Hz.Süleyman'ın cinlerinden de haber vererek bizi bu konuda açık ve seçik bir aydınlığa kavuşturuyor:

"(Süleymân'ın) ölümüne hükmettiğimiz zaman,onun öldüğünü,ancak değneğini yiyen bir ağaç kurdu gösterdi.(Kurdun yemesiyle değnek çürüyüp te ona dayalı duran Süleymân) yıkılınca (onun öldüğü anlaşıldı ve) anlaşıldı ki eğer cinler gaybı bilselerdi,o küçük düşürücü azap içinde kalmazlardı"(8).

Şu halde hakiki gaybı bildiğini iddia eden;Allah'a,hakikate ve insanlara yalan söylemiş olur."Bir ara,Hz.Peygamberin gaybi bildiğini iddia edenlerden olduğunu zanneden bazı heyetler onun huzuruna girdiklerinde avuçları içinde

---

(6)Süleymân Ateş,Kur'ân-ı Kerim ve Yüce Meâli,Neml:65,s.382.
(7)Süleymân Ateş,a.g.e.,A'râf:188,s.174.
(8)Süleymân Ateş,a.g.e.,Seb'e:14,s.428.

bir şey saklayarak;

-Elimizin içindekini söyleyebilir misin? dediler.İslâm Peygamberi(SAV) onlara apaçık olarak:"Ben kâhin değilim,erkek ve kadın bütün kahinlerde de cehennemdedir."diye buyurdu lar(9).

b)Okuyup Üflemenin Meşru Oluşu ve Fazileti

Bu (okuyup üfleme) esasen bir sığınmadır.delili de Buhari ve Müslim'den nakledilen hadisdir.Buna göre,Resülullah(SAV) rahatsızlanınca kendisi okuyup kendini üflüyor ve meshediyordu.Zaten Resülullah(SAV),Kur'an'dan rûkye yapardı.Ayrıca duâ ve ezkârlar da yapardı.Müslim'in bu konuda HZ.Aişeden rivayeti şöyledir:"Bizden herhangi biri müştekî(şikayetçi) oldu mu,Resülullah(SAV) sağ eli ile onu mesheder ve şöyle dua ederdi:Bu sıkıntıyı al, ey insanların sahibi...Şifa ver,sen şifa vericisin,senin şifandan başka şifa yoktur ve senin şifan hastalık bırakmaz."

"Rûkye"(okuyup üfleme)'nin meşrûiyetine dair en açık delil ise Kur'ân-ı Kerim'de şu kavl-i kerimdir:"Biz Kur'ân'ı(öyle ayetler) indirmişiz ki,mü'minlere şifa ve rahmettir.Zâlimlere ise sadece felaketlerini artırır."(10).

Dua ile "rûkye" arasında ise şu fark vardır:Rûkyede dua okununca üflenir ve elle de meshedilir.Bu ise sahih kavle göre tükürmeksizin sadece üflemektir.Yine Malik,Şâfiî,Ahmed,İshak ve Ebu Sevr rûkyeden bedel almanın caiz olduğu görüşündedirler.Ebu Hanife ise bunu meneder.Ama rûkyeyi caiz görür.

Delili ise Buharî'nin şu hadisidir:"Resülullah'ın ashabından bazıları, bir seferde idiler.Bir Arap mahallesinden geçerken misafir olmak istediler. Ama onlar misafir etmedi.Sonra "Aranızda rûkyeci var mı?" diye sordular. Çünkü kavmin reisi ısırılmış veya vurulmuş idi.Onlardan biri "Evet" dedi. Onu getirdiler.O da ona "Fatiha" ile rûkye yaptı.Adam iyileşti ve ona bir bölük koyun verdiyse de rûkye yapan kabül etmedi.Dedi ki,ben Resülullah'a haber vermeliyim.Gelip Resülullah'a anlattı.Ya Resülullah,ben sadece fatiha ile rûkye yaptım,dedi.Aleyhisselâm Efendimiz gülümseyerek;bunun rûkye olduğunu nasıl bildin? buyurdu.Ve sonra da,alın onu da bir hisse de bana verin,

---

(9)Yusuf el-Kardavî,İslâm'da Helâl ve Haram,s.248-249.

(10)Süleymân Ateş,Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâli,İsra:82,s.289.

dedi."

Nevevi ve Hafız ibn-i Hacer de,ötekiler de rûkyenin meşru olduğunda üç şartla icma' vaki' olduğunu naklettiler:a)Allah kelamı,esması ve sıfatıyla olması b)Arap dilinde veya bildiği başka bir dilde olması c)Rûkyenin de bizzat tesir edemiyeceğine,ancak Allah'ın zatı ile etki edebileceğine inanılması kaydıyla...

Bunlara ek olarak Resülullah(SAV),"Rûkyenizi bana arzedin.Rûkyede beis yok.Yeter ki şirke gitmesin..." buyurmuştur(11).

c)Kâhine İnanmak Küfürdür

İslâm,sadece kahin ve deccallere saldırmayı kafi görmemiş,aynı zamanda onlara gelerek soru sorup sapık fikirlerini tasdik edenlerin de bu günahta ortak olduklarını ilan etmiştir.

Bu konuda Peygamber Efendimiz(SAV) şöyle buyurmuşlardır:

"Bir arrafeye varıp ta bir şey hakkında soran ve onun dediğini tasdik eden kimsenin kırk gün namazı kılınmamış sayılır"(12).

d)Fala Bakma ve Fal Okları

İslâmiyet yukarıdaki anlatılan sebeplerden ötürü fal oklarına göre hüküm vermeyi de haram kılmıştır.

Cahiliyet devrinde Arapların üç türlü okları vardı.Bunlardan birisinin üzerine "Rabbim emretti" diğerine "Rabbim nehyetti" ifadeleri yazılı ve üçüncüsü de boştu.Birisi yolculuğa çıkacak olsa veya evlenmeyi düşünse;puthanelere(fal okları da oradadır) gider,faloklarını atar ve içindeki niyetten kendisine yazılmış olanı öğrenmek isterdi.Şayet üzerinde "Rabbim emretti" ifadesi yazılı ok çıkarsa o işe giderdi,"Rabbim nehyetti" oku çıkarsa ondan sakınırdı,boş ok çıkarsa emir ve nehiyden birisi çıkıncaya kadar okları tekrar tekrar atardı.

Günümüzdeki suya bakma,tütsüleme,kitap açma,fincana okuma ve benzeri bütün bu işlemler,falokları çeşitlerindendir ve bunların hepsi İslâm'da

---

(11)M.Said Ramazan el-Bûtî,Fıkhü's-Siyre,s.475-477.
(12)Yusuf el-Kardavî,İslâm'da Helâl ve Haram,s.249.
ARRÂFE:Gelecekten haber veren kişiye verilen vasıftır.

haramdır ve yasaktır.

Yüce Allah(cc),haram yiyecekleri zikrettikten sonra şöyle buyurmuştur:"Ve fal okları ile kısmet aramanız size haram kılındı;bunlar fasıklıktır"(13).

Hz.Peygamber(SAV) de şöyle buyurmuştur:

"Fala bakan ve baktıran,kehanete inanan ve kuş uçurmak süretiyle yolundan dönen kimse yüksek mertebeleri kazanmaz".

Bu gün gazete ve dergilerin sütunlarından yayınlanan "yıldız falı" da yukardaki hadisin hükmünün altına girmektedir.(14).

e)Sihir

Ülema ve müslümanların cumhuru,sihir üzerinde düşünmüş,tıpkı öbür olaylar gibi,o da gerçekten olabilir,demiş.Yani sihir vardır,olmaktadır.Delili ise şu hadistir:"Müslim Hz.Aişe'den naklettiler.O der ki:Benî Züreykten Lebid ibn Asam diye bir adam,Resülullah(SAV)'e sihir yaptı.Öyle ki Resülullah bir şeyi olmadığı halde kendisine bir şeyler olduğunu hayal ediyordu.Bir gün veya bir gece idi,ben yanında idim.Hep dua ediyordu.Sonra şöyle dedi:Ey Aişe,Allah(cc),benim ettiğim duayı kabül etti.Biliyor musun? Bana meleklerden iki kişi geldi.Biri başucumda,biri ayakucuma oturdu.Biri sordu bunun hastalığı nedir?Öbürü,sihir yapılmış,dedi.İlki,kim yapmış sihri diye sordu.Öteki de,Lebid ibn-i Asam yapmış,dedi.Peki,ne ile nasıl yapılmış,dedi.Öteki,erkek hurmanın kurumuş çiçek tarhı ile saç ve sakalın taranmasından olan artıklar,dedi.Peki şimdi nerede bu sihir,dedi.Öbürü de Zervan Kuyusu'nda,diye cevap verdi.Resülullah(SAV),ashabından birini gönderip onu getirtti.O geldi ve dedi ki:Ey Aişe,kuyunun suyu kınaya boyanmıştı.Çevresindeki hurma tepeleri ise şeytan başı gibiydi.Dedim ki,Ya Resülallah!Sen onu istihraç etmedin mi?(Kimin yaptığını öğrenmedin mi?)Şöyle cevap verdi:Allah bana afiyet verdi,ben artık burada halka bu yüzden zarar vermeyi hoş görmem.Ve emretti,o kuyu da kapatıldı".

Sihrin etkisi ve sultası mahduttur.Her ne kadar o bir gerçek olsa da onun belli bir sınırı aşamadığı,ilmin dibine varamadığı,gerçeğin temeline inemediği venihayet eşyanın özünde bir degişiklik yapamadığı da ortadadır.

---

(13)Süleyman Ateş,Kur'ân-ı Kerim ve Yüce Meâli,Mâide:3,s.106.

(14)Yusuf el-Kardavî,İslâm'da Helâl ve Haram,s.250.

Hz.Musa devrinde Fir'avn adına sihirbazların yaptıklarını Cenâb-ı Allah(cc) şöyle belirtiyor:"Onlar iplerini ve sopalarını yere attılar.Fir'avn'a onların sihri icabı onlar yürüyor gibi geldi".Çünkü ipleri yılana döndürmesi bir hayal ve yanılgıdır.Ama gözün etkilenmesi gerçektir,olmaktadır.

Sihir hakkında Allah Teâlâ'nın kitabında da âyetler vardır.Ayrıca sihir öğrenilebiliyor da...Öyleyse bu da bir bilgidir,vardır.Ayet-i Kerimede şöyle beyan ediyor:"Fakat bunlar,onlardan,erkekle karısının arasını açacak şeyler öğreniyorlardı."(15).Karı-kocanın arasını açmak ta bilindiği gibi olagelmektedir.

Hernekadar sihrin varlığı kabül edilse de İslâm sihire ve sihirbazlara da karşı çıkmıştır.Cenâb-ı Hak bir ayet-i kerimesinde:"...Düğümlere nefes eden büyücülerin şerrinden (Allah'a sığınırım)"(16),buyurarak,sihirbazların şerrinden yine Allah'a sığınmamızı istemiştir.Yine bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:"Bir düğüme nefes eden sihir yapmış olur.Sihir yapan da Allah(cc)'a eş koşmuş olur".

Kısacası sihir,sihri yapan sihirbaza haram olduğu gibi,onun sihrine inanan,sözünü doğrulayan ve böylece onlara cesaret veren herkese de haramdır.(17).

f)Nazarlık Asmak

Hastalığı giderebileceği veya ondan koruyabileceği inancı ile nazarlık ve benzeri şeyleri asmak da haramdır,şirktir,sapıklıktır,Allah'ın kanunlarına karşı gelen ve tevhid inancina zıd bulunan bir cehalettir.İçinde yaşadığımız yirminci yüzyılda bile kapısına kafatası ve hayvan nalı asanlar az değildir.Bu hususta birçok hadislerin yanında şu hadis çok daha dikkat çekicidir:"Kim onu(nazarlık) takarsa müşrik olur".Yine Peygamberimiz(SAV);"Nazarlık ve tılsım bağlayanın hiçbir işini Allah(cc) tamamlamaz".

Bazı alimler derler ki:Rukiyyin(muskanın) nehyedilen kısmı Arapçadan başka bir dille yazılıp-söylenen ve ne demek olduğu anlaşılmayan kısmıdır. Buna sihir veya küfür karışabilir.Fakat manası anlaşılıyor ve içinde Allah'ın zikri bulunuyorsa;o takdirde bu (haram değil) müstehab olur.Böyle olunca

---

(15)Süleyman Ateş,Kur'an-ı K erim ve Yüce Meali,Bakara:102,s.15.

(16)Süleyman Ateş,a.g.e.,Felak:4,s.604.

(17)Yusuf el-Kardavî,İslâm'da Helâl ve Haram,s.251.

rukiy ilaç değil,Allah'a dua ve yalvarış(18). olur.

g)Uğursuzluk

Bu,eski zamanlarda geçerli kabül edilen ve bu gün bile birçok toplum ve ferdlerde etkisini koruyan bazı yerleri,zamanları,maddeleri ve şahısları uğursuz görme gibi yanlış inançlardır.İbn-i Mes'ud'dan rivayetle Hz.Peygamber(SAV) şöyle buyurmuştur:"Uğursuzluk şirktir,uğursuzluk şirktir,uğursuzluk şirktir".

Bu uğursuzluk inancı,ne bir ilmin ne de gerçek bir olayın temeline dayanır.O sadece za'fın arkasından sürünmek ve vehmi doğrulamaktır.

İnsanın yaratılışında belirli bazı sebepler dolayısıyle bazı şeylerde uğursuzluğu gösteren bir za'af olsa bile,insan kendini bu za'fa teslim etmemeli,karşısında lâkayıt ve uyuşuk kalmamalı,bilhassa iş ve faaliyet esnasında onun karşısına azimle çıkmalıdır(19).

I-İ S L Â M D A BATIL İTİKADLARIN DOĞUŞU

1-GENEL OLARAK HURAFELER VE MENŞEİLERİ

Büyük ve kitaplı dinlerin hiçbiri eski cahiliyet devri dinlerinin bıraktıkları kalıntılardan kurtulamamışlardır.Halk tabakasının eski dinlerinin tören ve geleneklerinden ayrılamadıklarını bütün kitaplı dinlerin tarihleri göstermektedir.Halk tabakası ilahî dinlerini öğreten peygamberlerinden zaman bakımından uzaklaştıkça eski müşrik dinlerinden kalma hurafeleri,hatta ayinleri canlandırmışlar,nihayet putperestliğe kadar sukut etmişlerdir.Bu kavimlere Allah(cc),tekrar peygamberler göndermiş ve doğru yola çağırmıştır.Tarih-i Mukaddes baştanbaşa peygamberlerin şirk ve hurafelerle mücadelelerinin hikayesidir(20).

2-HIRISTİYANLIKTA HURAFELER VE MENŞEİLERİ

Hz.İsa'nın öğrettiği ilahi dinin mü'minleri peygamberlerinden üç-dört

---

(18)Yusuf el-Kardavî,İslâm'da Helâl ve Haram,s.253-254.
(19)Yusuf el-Kardavî,a.g.e.,s.256.
(20)Abdülkadir İnan,Eski Türk Dini Tarihi,s.175.

asır geçer geçmez mukaddes dinlerini eski Yunan ve Roma paganizmi ile doldurmuşlardır.Hıristiyan din bilginleri bu paganizm kalıntılarıyla mücadelede acizlik göstererek bunların çoğunu Hıristiyanlık bakımından izah etmişler, itikad kitaplarına ve ayinlerine ~~vea ayinlerine~~ sokmuşlar ve böylece İsa Peygamberlerinin öğrettiği ilâhî dinden uzaklaşmışlardır.Her milletten hıristiyan olmuş halk tabakası da kilisenin kabül ettiği hurafelerden başka birçok yerli dinlerinin kalıntılariyle Hıristiyanlığı süslemişlerdir.Sözde İsa ve Meryem'in resim ve heykelleri eski putların yerini tutmuştur.

Hıristiyanlığın ilk üç asrında Saturnalia Bayramı diye bir gün yoktu.Hıristiyanlık zafer kazandıktan sonra Saturnalia Bayramı,İsa'nın doğum günü bayramı olarak kilise tarafından kabül edildi.Bu "Mevlîd-i İsa" bayramı ilk defa Roma'da tesis edildi.

Hıristiyanların Paskalya Bayramı da menşei bakımından,eski insanların tabiate taptıkları çağdaki cihânşümul yaz bayramının devamından ibarettir.Milattan önceki üçüncü bindeki göçebe ve yahudi kavmi bu bayrama "Pesah" adını verirdi.Tanrının merhametini celp için davarlarının ilk dölünden kurban keserlerdi.Yahudiler Filistin'e yerleşip ziraat hayatına geçtiklerinden sonra bu kurban törenine,hamursuz ekmek de dahil edildi.Daha sonraları bu tören Yahudilerin Mısır'dan çıktıklarının şükranı olarak dini bayram sıfatını kazandı. Halbuki menşeinde bu tören kışın ölüp ilkbaharda dirilen,neşv-ü nemâ tanrısı şerefine yapılan müşrik bayramı idi.

Hıristiyanlar,bu paganizm devrinin bayramını "kitaba uydurup",İsa'nın ölüp dirildiği şerefine yapılan muhteşem dinî bayram olarak kabül ettiler. İranlıların "Mihrican" ve "Nevruz" bayramları da aynı kaynaktan gelen bayramlardır.Bizim Türklerin "Hızır-İlyas" bayramları da bu ma'kuledendir.En eski inancın izi "Hızır"(Yeşil-Yeşillik) adında muhafaza edilmiştir.Türk folklorunda tesbit edilen "Hızır-İ lyas" gelenek ve görenekleri de en eski Mitra Kültünün izlerini taşımaktadır(21).

3-İSLÂMDA HURAFELER VE MENŞEİLERİ

İnsan topluluğu peygamberlerin öğrettikleri İslâm dinini kabül etmiş göründükleri halde nesillerden nesillere gelen eski ibtidâî müşrik adetlerinden

----

(21)Abdülkadir İnan,Eski Türk Dini Tarihi,s.176.

şirke götüren bir çok inançlardan ayrılmamışlar ve ruh sapıklıklarından kurtulamamışlardır.

Her yerde ve her zamanda insan toplulukları birbirinin aşağı yukarı aynı olduğu için eski kavimlerde olduğu gibi müslüman kavimlerde de bir çok hurafeler İslâm dininin emirleri imiş gibi yerleşmiştir.Muhtelif dinlere mensup kavimler,müslüman olduktan sonra bu hurafeler çoğalmağa başlamıştır.Çünki her kavim,İslâm cemaatine eski dinlerinden birşeyler getirmişlerdir.Bu putperestlik devrinin kalıntıları olan hurafeler,dinler tarihi araştırmalarından anlaşıldığına göre,ilâhî gerçek din(İslâm) için her devirde bulaşıcı "İctimâî hastalık olmuştur.Gerçek din bilginleri her devirde bu hurafelerle mücadele etmişlerdir.Gerçek din bilginleri yerine cahiller geçtikçe hurafeler bulaşıcı hastalık gibi yayılmağa devam etmiştir.

Sözlerine inanılır İslâm âlimlerinin tetkiklerine göre hurafeler,yalnız halk tabakasının muhafaza ettiği eski dinlerin kalıntısı değildir.Asrımızın İslâm âlimlerinden Abdülaziz Çaviş "Hârût ve Mârût" hakkındaki âyetler üzerine müfessirlerin İslâm dini için çok zararlı masallar anlattıklarından şikayet ederek diyor ki: "Bil ki müfessirler bu konu üzerine,hadisler,rivayetler ve isnadlar getirdiler.Bunlarla Kur'ân'a ve İslâm'a ne kadar çok zarar getirdiklerini bilmiş olsalardı,bunlardan bir satır yazmadan kalemlerini kırarlardı.".Gerçekten müfessirlerin bazısı israiliyyat ile yani Yahudilerin Tevrat, Talmud ve benzeri kitaplarından ve Sami kavimlerin folklor malzemelerinden faydalanmak süretiyle yaptıkları tefsirlere bilmeyerek bir takım hikayelerin ve Kur'an-ı K erim'in esas talimatına aykırı hurafelerin girmesine sebep olmuşlardır.Meselâ:Hârût ve Mârût'ün iki melek oldukları halde,günah işledikleri,hatta puta taptıkları,bundan dolayı ikindi ve akşam namazları arasında işkence edildikleri hakkındaki masal,İslâmiyet'in melekler hakkındaki talimatına aykırıdır(22).

II-TÜRK FOLKLORUNDA BATIL İTİKADLAR

Umumiyetle hurafelerden bugünkü ulusların hiçbiri tam olarak kurtulama-

---

(22)Abdülkadir İnan,Eski Türk Dini Tarihi,s.179.

mışlar,mukaddes dinlerine de bu hurafeleri eklemişlerdir.Türk ulusları da İslâmiyeti kabül ettikten sonra eski cahiliyyet devrinden kalma birçok görenek ve geleneklerini İslâm dininin emirleri imiş gibi muhafaza etmişlerdir.Bir dinin esas talimatı,muayyen şekiller almış ayinleri başka bir din ahalisine geçmediği halde hurafeler,bulaşıcı hastalıklar gibi bir din ehlinden başka bir din ehline çabuk ve kolay geçmektedir.Mesela,Kuzeydeki Şamanist kavimlerin ağaç kültü hıristiyanlara geçerek "Noel ağacı" adeti olmuş, şimdi de bazı müslüman Türk ailelerine bu adetin yavaş yavaş geçmekte olduğunu görüyoruz.Hıristiyanlar bu ağaç kültünü İsa'nın doğumu hakkındaki bir efsaneye bağlayarak kitaba uydurmuşlar ve ona dinî bir mahiyet vermişlerdir.

Evet,Türkler müslüman olduktan sorra bazı adet ve göreneklerini koruyarak günümüze kadar hurafe olarak getirmişlerdir.Yaygın hurafelerden biri,türbelere,kutlu sayılan ağaç ve çalılara paçavra bağlama adetidir.Bu adet bütün Türk dünyasında,Altaylardan Akdenize kadar uzanan geniş sahada tesbit edilmiştir.Bu adetin müslümanlıkla hiç bir ilgisi yoktur.Bu paçavra bağlama adeti Kuzey ve Orta-Asya uluslarının eski şamanistlerden son yıllara kadar devam etmiştir.Onlara göre bu adet,çok önemli bir dinî ayindir.Şamanist Türklerin inanışlarına göre,her dağın,her kutlu pınarın,göl ve ırmakların,kutlu ağaç ve kayaların "izi"leri(Yani sahipleri) vardır.

XIX.yüzyılın ilk yarısında Kırgız-Kazaklar arasında ve bazı Türkistan şehirlerinde ölülerin en son bulunduğu yerde mum yakma adeti vardı.Kırgız-Kazak müslümanları arasında yaygın hurafelerle yıllarca mücadele eden Molla Gâzi adlı bir hoca,manzum risalesinde bu hurafelerden de bahsediyor.Ona göre Kırgız-Kazaklar ölünün ruhu için kırk tane mum hazırlar ve hergün bir tanesini yakarlar.Bu adete o kadar bağlanmışlardır ki,Kur'an hatim ettirmekten daha sevaplı bir ibadet sayarlar.

Hıristiyanlıktan önceki Helenler ve Romalılar mezarlarda ve mezar taşları üzerinde meşaleler yakarlardı.Hıristiyan olduktan sonra da bu adetlerini bırakmadılar.Bu paganizm kalıntısı,hıristiyan din adamları tarfından "Kitaba uydurulup" mum yakma adeti Hıristiyan dinî ayinlerine sokuldu.Hıristiyan din adamlarının izahlarına göre güya bu adet ilk hıristiyanların karanlık mağara ve katakomplarda gizlice ibadet ettikleri zaman yaktıkları mum ve meşalelerin hatırası imiş...

Müslüman T ürklerde bu mum yakma adeti,muhakkak ki hıristiyanlar vasıtası ile geçmiş olup,Anadolu T ürkleri daha Orta-Asya'da bulundukları çağlarda da bu adeti oradaki Hıristiyan cemaatlerinden almış olmaları mümkündür.

Müslümanlar arasında en korkunç hurafelerden biri muska(nuska) ve tılsımlara inanma adetidir.Her türlü muska ve tılsımların menşei putperestliğin en ilkel şekli olan "Fetiş"tir.İlkel kişinin inancına göre bazı nesnelerde uğur veya uğursuzluk bulunur;uğurlu saydığı nesneyi boynuna asar ya da yanında taşırdı.Bu nesne,bir taş parçası,bir bitki,bir mavi boncuk,garip görünen bir böcek,kurt dişi,ayı ya da kartal tırnağı olabilir.Bu "Muska-tılsım"ların hastalıklardan,nazardan,göze görünmez belâ ve kazalardan koruduklarına inanılırdı.Sonraları bu inancın daha ileri gelişme safhasında dinî formüller ya da garip işaretler,yazılan kâğıt parçaları,eski fetişlerin yerini tutmuştur(23).

III-AMASYA VE ÇEVRESİNDE BATIL İTİKADLAR

Diğer yörelerimizde olduğu gibi Amasya İli sınırları içerisinde de oldukça çok hurafe ve batıl itikadlar,inanışlar ve pratikler vardır.Hemen hemen birçoğu diğer yörelerimizle aynı özellik gösteren bu inanış çeşitlerinin,yapılış amacı ve pratik şekilleri de aynıdır,denilebilir.Ayrıca folklorumuz,bu pratikler açısından oldukça zengindir.Biz bu inanç ve pratikleri, bir insanın hayat devrelerine göre inceledik.Çünkü pratiklerimiz,hep dönüp dolaşıp bir insan üzerine düzenlenmiş,her defa da yine insanın kendisini etkiliyordu.

A-"EVLİLİK" DÖNEMİNİ İLGİLENDİREN İTİKADLAR

"Evlilik" hem İslâm'da hem de Türk folklorunda etkisini bihakkın gösteren bir müessesedir.Bu yüzden toplumun temel taşını oluşturan ailenin de temelini oluşturuan bu önemli müessese,evlilik müessesesidir.Huzurlu,genç, sağlam,dinamik bir neslin varlığı ve devamı için evlilik olayına çok dikkat edilmiştir.

1-Düğün Öncesi İle İlgili İtikadlar

Tüm diğer Müslüman-Türk bölgelerindeki gibi Amasya ve Çevresinde de evlenme hususunda bazı meseleler ehemmiyet arzeder.Bir ömür geçirecekleri

---

(23)Abdülkadir İnan,Eski Türk Dini Tarihi,s.207.

çiftleri iyi seçmek ve bu uygun gençleri bir an evvel birleştirmek için can atan yengeler ve halalar bu hususta ayrıca dikkatli olmayı da ihmal etmezler. Ahlak güzelliğine çok önem vermelerine rağmen yüzünün ve vücudunun diğer organlarının güzel ve her türlü arıza ve aksaklıklardan berî olmasına da bir hayli önem gösterirler.Ve bu hususta oğlanla kızın denk olması esas alınır. Fakat en önemli olanı ise herhalde kızın yahut oğlanın yetiştiği ailesidir. Bu hususta;"Anasına bak danasını(kızını) al" derler.Aile yuvasının huzursuz, geçimsiz,kavgalı-gürültülü veya şımarık bir aile yapısına sahip olması kızın yetişmesine de etki edebileceği düşünülerek bu hal evliliğe mani addedilir.

a)Kız İle Erkek Arasını Isındırma

Bütün bunları düşünerek yengelerin yapacağı tek şey kızın oğlana yahut oğlanın kıza ısınmasını,aralarının sevgi bağıyle bağlanmasını sağlamaktır.Kızı oğlanla yahut oğlanı kızla görüştürüp konuşturmalarının yanısıra aralarında mektuplaşma,selamlaşma ve de hediyeleşme yolunu sağlarlar.Ancak bizi şu pratik ilgilendirmektedir:

(1):"İki gencin arasını ısındırmak için,bir miktar tuza,Yâsin Süresinin Yetmişsekizinci ayeti,her akşam ellibir defa okunur.Okuma işlemi üç veya beş akşam tekrarlanır.Her akşam bu ayet ellibir defa okunduktan sonra şöyle denir"Ya Rabbi,falan kızı falanın sevgisini ve muhabbetini,falan oğlu falana karşı artır" yahutta "Falan oğlu falanın sevgisini ve muhabbetini falan kızı falana karşı artır ve onların birbirlerini sevmelerini sağla" denir.Sonra tuza üflenir ve tuz yakılır.Bu işlem aynı şekilde üç veya beş akşam tekrarlanır ve sonuçta gençlerin birbirlerini sevmeleri sağlanır".

Ayrıca şu pratiklerde de iki gencin birbirlerine ısınmaları arzu edilir:

(2):"Bir oğlana ısındırılmak istenen kızın saçından bir parça kıl,gizli yollardan elde edilir.Elde edilen bu saç,bir hocaya okutturulur.Okunmuş bu saç parçasını sevmesini istedikleri oğlana verirler.Ve o da onu,bir bez veyahut kâğıt parçasına sararak,gömleğine yahut bir başka elbisesine iliştirir ve üzerinde taşır.Böylece kız oğlana ısınır".

(3):"Yine ısındırılması istenen kıza,elma,armut...vs. gibi meyvelerden yahut kolayca kıza ulaştırılmağa elverişli herhangi bir yiyecek parçası,cinci hocaya okutturulur.Sonra güvenilir bir elle kıza ulaştırılır ve hiç kimseyi şüphelendirmeden kıza sunulur ve o da afiyetçe yer.Böylece de kız oğlana ısındırılmış olur"(24).

---

(24)Yine bu konuyla ilgili s. 39 'daki,162 nolu pratiğe bak.

b)Kız İle Erkek Arasını Bozma(Huzur Bozma)

Bir taraf kız ile oğlan arasını ısındırmak isterken,diğer bir taraf da vardır ki boş durmaz.Türlü sebeplerden dolayı iki gencin arasının iyi olmasını istemez ve birbirlerini sevmişlerse bu sevgiyi bozmak ve aralarını soğutmak isterler.

(4):"Bunun için yani kız ile erkeğin arasını bozmak için (veya bir evin huzurunu bozmak için),"Sıfırlama" yapılır.Şöyle ki,dokuz bölüme ayrılmış bölümlere "İhlas"-Kul hüvallahü ehad süresi" on kere yazılır.İlk önceki sıraya tam olarak yazılır,sonrakiler baştan sona birer bölüm atlanarak devam edilir (Şekil:1).Sonra "Sıfırlama" yapılmış bu kâğıdın suyu,arası açılacak kıza veya oğlana içirilir.(Ayrıca bu sıfırlama,huzuru bozulmak istenen bir evin eşiğinin altına konarak da o ev halkının,bu kâğıtın üstünden atlaması sağlanır".

أحد	كفوا	ولم يكن له	ولم يولد	لم يلد	الله الصمد	أحد	هو الله	قل	1
قل	أحد	كفوا	ولم يكن له	ولم يولد	لم يلد	الله الصمد	أحد	هو الله	2
هو الله	قل	أحد	كفوا	ولم يكن له	ولم يولد	لم يلد	الله الصمد	أحد	3
أحد	هو الله	قل	أحد	كفوا	ولم يكن له	ولم يولد	لم يلد	الله الصمد	4
الله الصمد	أحد	هو الله	قل	أحد	كفوا	ولم يكن له	ولم يولد	لم يلد	5
لم يلد	الله الصمد	أحد	هو الله	قل	أحد	كفوا	ولم يكن له	ولم يولد	6
ولم يولد	لم يلد	الله الصمد	أحد	هو الله	قل	أحد	كفوا	ولم يكن له	7
ولم يكن له	ولم يولد	لم يلد	الله الصمد	أحد	هو الله	قل	أحد	كفوا	8
كفوا	ولم يكن له	ولم يولد	لم يلد	الله الصمد	أحد	هو الله	قل	أحد	9

Şekil:1.Bir "Sıfırlama" örneği

Bunun üzerine,"Sıfırlama" etkisi görülür.Tabiî bunlar Allah-ü Teâlâ'nın izn-ü inâyetiyle olabilir.Eğer böyle bir şey gerçekleştiyse,aralar bozulur. Kız oğlana varmaktan,oğlan kızı almaktan vazgeçer.Nişanlıysalar,nişanları bozulur.Evli-ocaklıysalar,huzurları bozulur,bela üstüne bela gelir.

Eğer bu arabozma işlemleri faydasız olmuşşa,tüm işler devam eder.Araları ısınmış kız ile oğlanı bir an evvel birleştirebilmek için teyzeler ve yengeler süratle bu işe el atıp halletme yoluna giderler.Çünkü yöremizde hâkim olan görüş,erkeğin de kızın da erken yaşta evlendirilmesi ve de bir hayırlı işte acele edilmesidir.Evlendirmede ayrıca şu hususlara da dikkat edilmektedir:-Erkek,aileyi geçindirebilme kudretini hâiz olacak.

-Askerliğini yapmış olması,yuvanın geleceği açısından arzu edilir.

-İyi bir aileye mensub olması,her iki taraf için de önemlidir.

-Gençlerden birinin evliliğinin veya nişanının bozulmamış olmasına dikkat etmek

-İçki,kumar,hırsızlık...vs. gibi kötü alışkanlıklardan uzak bulunmak ve herhangi bir yüzkızartıcı hareketle damgalanmamış olmak da çok mühimdir.

-Yine "İç Güveyisi" olarak bir eve girmek de pek arzu edilmez.

c)Kız İsteme,Dünürlük Gitme ve Nişan

Tüm bu vasıfları evlatlarında görebilen aileler,evlatlarına münasip gördükleri ve ısındırdıkları kızı istemek için çaba sarfederler.Bu,bazen uzak yollu bir ima ile,bazen de doğrudan doğruya istiyerek,dünürlük gidilerek olur.

Bunun üzerine kız tarafı durumu görüşür ve kabül edildiğini belirtirler. Bundan sonra,taraflar arasında nişan için alınacak şeyler görüşülür.Bunlar kararlaştırıldıktan sonra kız ve oğlan tarafı toplanıp "Eksik düzme" veya "Pırxx tı" adeti için şehre inerler.Şehir merkezlerinde bulunanlar herhangi bir konfeksiyon mağazasına veya başka bakkallara giderek nişan için eksik eşyaları tamamlarlar.Yüzük,bilezik,küpe...gibi takılar da alınır.

Tüm bu alınanlar,etraftan gelen hediyeler ve akrabaların hediyeleri "Görü Örtme" günü görümlük olarak gelin adayının başı üzerinde çevrilerek,hediyeyi veren şahsın ismi duyurulur.Bundan onbeş gün kadar sonra da geline "Yaşmak kurdurulur".Yine onbeş günlük bir süre sonunda ise kız tarafı oğlan evine gelerek damata yüzük takarlar.Böylece nişan tamamlanmış olur.

(5):"Bu arada "Nişan heybesi" görü örtme günü kız tarafına verilir.Bu heybe,nişanın anabağı sayılırr.Heybenin içine konanların herbirisinin ayrıca kendine has mânâları vardır.Mesela,şeker ve şekerli(tatlı) yiyecekler,heybenin ve nişanın tatlı olması içindir.Toprak parçası ve buğday gibi şeyler,evlilerin hayatlarında topraklarının bol olup,bol ürün almaları,bereket içerisinde yaşamaları içindir.Beş-on tane de güzel yazmalardan konur ki gelin güzel olsun".

Nişan müddeti dönemince oğlan tarafı kız tarafına,"Bayramlık","İftarlık" adı altında ziyaretlerde bulunur.Bu arada oğlan ile kız da aralarında hediyeleşirler.

2-Düğün Ânı İle İlgili İtikadlar

a)Düğüne Hazırlık

Nişan müddeti bitince kızın babasından "Düğün izni" istenir.Babası izin verince hemen düğün için hazırlıklara başlanır.Önce düğün için eksikleri ta-

mamlamaya şehre inilir.Yeniden görü örtülür.Buna "Büyük Görü" derler.

Görü örtmek şudur:Gelin adayının,kendi evinde akraba ve dostlarının hediyelerini kabül etmesini belirtir bir törendir.

(6):"Bu görü esnasında gelin,kendisine aviyet=hediye vermek için toplanmış kalabalığın ortasına doğru yönelir.Evin eşiğinden iner inmez yolunun üzerine "Ayânîlik=Görümlük" denen bir kumaş parçası(iki metre kadar) serilir.Bu arada gelinin kız arkadaşları mani ya da ilâhî söylemektedirler.Mani bitince gelin,serilen kumaş üzerine basar ve yoluna devam eder.Kalabalığın ortasına gelir...Burada,gelinin "Ayânî" denen kumaşa basıp geçmesindeki sebep,gelinin kızlık hayatından evlilik hayatına geçişin ilk adımını simgelemesidir.Ayrıca erkek tarafının ve yakınlarının,gelinleri olacak kızı ilk görmeleri anısına yapıldığı da söylenebilir".

(7):"Görü alanına gelen gelin,önceden hazırlanıp ortaya konulmuş olan sandalyeye,yönü kıbleye gelecek şekilde oturur.Burada,kıbleye doğru yönelmenin hayırlı bir işe hayırlılık katacağı inancı gizlenmiştir.Yani kutsal yerlere önem verilmektedir"(25).

(8):"Gelin ortadaki sandelyeye oturunca,bir paket helva,gelinin başında her defasında salâvât getirilerek üç kere dolandırılır.Sonra bu helva ikiye bölünerek,yarısı bir yenge tarafından damata gönderilir.Damat bunu bir miktar para(aviyet) karşılığında satın alır ve yer.Diğer yarısını ise gelin ve arkadaşları yerler.Bundan maksat,bu mutlu olayın bir helva misali tatlı hatıraları damaklarda yeretsin,her şey tatlıya bağlansın".

"Tatlı Salâvâtlamasından" sonra,etraftan gelen hediyeler geline örtülür ve kalabalık dağılır.Artık "Nişanlılık Dönemi" bitmiş olup,sıra düğüne başlamaya gelmiştir.Düğünün başlaması ise tarafların durumlarına bağlıdır.İster ertesi günü düğüne başlanır,isterse bir hafta sonra...

b)Düğün İşlemleri

(9):"Nasıl başlanırsa başlansın,yöremizde düğüne genellikle perşembeyi cumaya bağlayan akşamı(Cuma Gecesi) başlanır,pazarı pazartesiye bağlayan akşamı(Pazartesi Gecesi) son verilir.Bu da müslüman milletimizin İslâm'ın mübarek saydığı gecelere saygı ve ta'zimin bir göstergesidir"(26).

---

(25)-(26)Bu adetler,"Batıl İtikadlar" kategorisine konulmamalıdır.

Düğün için önceden davetiyeler hazırlanır.Bu davetiyeler başka köy ve şehirdeki dostlar için hususî olarak matbaada bastırılmış davetiyeler olup,çok önceden gönderilir.Ve böylece düğün etrafa duyurulmuş olur.

(10):"Düğünün olduğu köy ve şehirdeki tanıdıklar için ise şeker dağıtılır. Bu şekere "Davetiye şekeri,okuntu şekeri" gibi isimler verilir.Özel tutulmuş bir şahıs(okuntucu),bu şekerleri ev ev gezerek dağıtır.Bu okuntu perşembe günü dağıtılır ve akşamleyin"düğün toplantısı" olduğu herkese okuntucu tarafından duyurulur.Tüm diğer adetlerdeki gibi burada da şeker kullanılması,olayın tatlılığıyla sürüp gitmesine sebep olmasını arzulamaktır".

Davetiye şekerini alan köy sakinleri akşam "Toplantı"ya katılırlar.Bunlardan genç olanlar "Yiğitbaşı" adı altında düğüne hizmet için kaydedilirler.Büyükler ise "Düğün Kâhyaları" adı altında düğün işlerini yönetmekle vazifeli olarak kaydedilirler.Bu durum kendilerine okunarak haberdâr edilir.Bunlar,düğünde çalack çalgıyı,pişecek yemekleri,gelirini-giderini ayarlayıp,düzenlerler. Cuma günü çalgının çalmasıyle birlikte düğün başlar.Bu gün yenilir,içilir,eğlenilir,türlü adetler yapılır."Düğüncü"ler gelir,suçlamalar yapılır ve cezalandırılır...vs.

Düğün asıl olarak Cumartesi günü başlar.Bu gün damat hamama gider.Orada arkadaşlarıyla birlikte yıkanır.Yeni damatlık elbiselerini giyer ve arkadaşları omuzuna "Poşu" denen,yazma gibi işlenmiş bir kumaşı iliştirirler.Sonra çalgı eşliğinde,kalabalıkla birlikte köyü dolaşırlar.Damat tebrik edilir ve de o gün dışardan gelen dostlar karşılanır.

(11):"Dışardan veya köyden gelen bu dostlar çalgı eşliğinde karşılanır ve uygun bir odaya oturtulur.Bu misafirlere bir tepsi içerisinde kuru üzüm,lokum, şeker ve tatlılar sunulur.Bunlardan birer tadımlık alan misafirler aviyetlerini(içerisinde para bulunan zarflarını) tepsiye bırakırlar ve hayır dileyerek ayrılırlar.Yine buradaki yiyeceklerin şekerleme ve tatlılar nevinden olması,diğer önceki inançlarla paralellik arzeder".

Bu karşılama adeti akşam 23'lere kadar devam eder.Gelen dost ve tanıdıklar giderler.Herkes dağılır.Gençler ise damata kına yakmak için uygun bir odada toplanırlar.Oda yerine bazen dış bahçede toplandıkları da olur.Damat,ortadaki bir sandalyeye oturtulur.Kına tozu suyla karıştırılır ve sağdıcı tarafından sağ elinin üçtebirine(baş ve işaret parmağını kapsayan kısma) yakılır.

(12):"Kına yakıldıktan sonra damatın bekâr arkadaşları artan kınadan sağ

ellerinin küçük parmaklarına kına yakınırlar.Bununla kendilerinin kısmetlerinin açılacağına ve de şu anda damat olan arkadaşları gibi damat olacaklarına inanırlar".

(13):"Bu arada kızevindeki kadınlar,yanlarına bir tavuk alarak oğlanevine ziyarette bulunurlar.Bunlara "Tavukçu" denir.Yaptıkları ziyarete ise "Tavukçu Gitme" denir.Tavukçulardan tavuğu elinde taşıyan kadın,elindeki bu tavuğu girdikleri oğlanevinin bacasına tırmandırırlar.Hayvan bacayı ayaklarının tırnağıyle kavralar ve tutnmak için çaba sarfeder.İşte bununla,oğlanevine teslim edecekleri kızlarının(gelinin),tavuğun pençeleriyle bacaya tutunduğu gibi kocasının evine tutunması(bağlanması) istenmektedir".

Tavukçular gittikten sonra,bu kez oğlanevindeki kadınlar karşılık ziyaretinde bulunurlar.Bunlara "Yüzükçü" denir.Bu arada gençler kınayı yakmışlar ve dağılmışlardır.Giden yüzükçüler de uzunca bir zamandan sonra geri dönerler ve sonra herkes evine dağılır.Hemen hemen düğünün aslını oluşturan adetler bitmiş olup geriye sadece "Gelin almak" kalmıştır.

Pazar günü öğleye doğru gelin alımı için arabalar kiralanır ve süslenir. Tüm eşyalar hazırlanır,gelini almaya kimlerin gideceği filan belirlenir.Öğle namazını müteakip düğüncüler her an hazır vaziyette bulunurlar.Arabalara binerler ve kızevine giderler.Gelinlik elbiseleri içerisinde ve ana-babasının kolunda kolunda arabaya kadar getirilen gelin,oğlanın ana-babası yahut düğüncü akraba yengeler tarafından teslim alınarak,önceden tezyîn edilmiş gelin arabasının ön(veya arka) kısmına oturtulur.Bu arada,cuma günü "Aşboğazı" adı altında oğlanevinden kızevine bırakılan damatın eşyaları,kızın çeyiz ve eşyalarıyle birlikte bir traktöre yüklenir.Gelin arabası,düğüncü arabaları ve diğer eşya arabası beraberce oradan ayrılırlar.

(14): "Ayrılırken,gelin arabasının arkasından bir kova veya bakraçla soğuk su serpilir ki bununla kızın baba evinden soğuması arzu edilir".

(15):"Eşya arabası(traktör) hariç diğer arabalar şehir veya köy merkezini dolanırlar.Düğünevinin önüne geldiklerinde,önceden gelmiş olan traktördeki eşyalar içeriye taşınır.Bu arada,kızevinden bir parça duvar sıvası koparan bir genç kız onu bu esnada damatın evinin bir duvarına yapıştırır.Bununla gelecek gelinin sıvanın duvara yapışması gibi kocasının evine yapışması murad edilir".

(16):"Yine kızevinden bir çivi koparan bir kız,onu oğlanevinin kapısına

çakar ki,onunla kızın kocaevine çivi gibi çakılıp kalması arzu edilir".

(17):"Arabanın içerisinde beklemekte olan gelini,damat kolundan tutarak yere indirir.Merdivenlere doğru giderlerken yengeler gelinin eline şişe, küp,çömlek...vs.gibi tez kırılabilecek şeyler tutuştururlar ve yere vurup kırmasını sağlarlar ki bununla,kızın baba evinde edindiği kötü huylar,o anda şişenin kırılması gibi kırılıversin,yok olup gitsin".

(18):"Gelin merdivenlere doğru çıkarken,gelinin başına sepi serpilir.İçerisinde ise buğday,şeker,para...gibi şeyler bulunur.Buğdayın serpilmesi,bereket getirmesi,ürünlerinin bol olması içindir.Şeker serpilmesi,tatlılıkla geçinmeleri içindir.Para serpilmesi ise,çiftlerin zengin olması içindir".

(19):"Gelin,evin eşiğine kadar gelip te içeri gireceği zaman,gelinin önükoyun postu korlar ve gelini bu postun üzerine bastırıp geçirirler ki,bununla gelinin koyun gibi uslu olması istenir"(27):

(20):"Yine gelinin,uzunca bir ip veya halat(Urgan) üzerinden atlayarak geçmesi sağlanır ki bununla gelinin ömrünün bir ip gibi uzun olması arzu edilir."

(21):"Gelin eve gelince(yani girince),önceden dağınık vaziyette konulmuş bir takım eşyalarla karşılaşır.Gelin,eğer akıllı,uslu,terbiyeli ve işleğen ise önündeki eşyaları alır bir kenara kor.Eğer önündeki eşyaları bir kenara almaz,üzerinden atlayıp geçerse bilgisiz,görgüsüz,terbiyesiz,ahmak ve yuvasız sayılır".

Damat gelini odasına bıraktıktan sonra,dışarıya,arkadaşlarının yanına çıkar.Kadınlar gelin görmek için gelirler.Damatın babası ve amcaları nikah kıydırmak için köyün imamına giderler.Artık düğün bitmiş,herkes dağılmıştır.

c)Düğün Bitimi,Evlilik Başlangıcı

ca)Nikah:Bu arada nikah kıyacak imam,gelinin vekili,damat ve iki erkek şahit bir odaya veya mescide çekilirler.İmam,şahitlerin huzurunda damat ve gelinin vekilinden şahitliklerini ister ve nikahı kıyar.

(22):"Yalnız nikah kıyılırken,orada bulunanlardan biri ya yere bıçak çakar(kakar)yahut bir ipliği düğümler veyahutta açık haldeki bir kiliti kilitler. Bununla ise damatın etrafı bağlanmış(kilitlenmiş) olup,onun evliliğine zarar getireçek şer güçlerin ve kötü ruhların damata yaklaşması önlenmiş olmaktadır.

---

(27)Türk Folklörü Araştırmaları Yıllığı-1976,s.82.

Eğer böyle yapılmazsa damat "tutulur"(şer güçlerin zararına uğrar) ve zifâf gecesi birleşme gerçekleşmez".

cb)Gerdek(Zifaf):Yatsı namazını müteakip damat,arkadaşlarının yumruklarıyla gerdek odasına atılır.Gelin odasında gelinle ilgilenen yenge,gelini damata teslim ettiğini söyleyerek dışarı çıkar.Damat geline "hoş geldin"der ve ona yüzgörümlüğü para verir.Bunun yanında bazı kaynaştırıcı,ısındırıcı adetler uygulanır

(23):"Bu arada damat ise uyanık davranıp bir an evvel gelinin ayağına basmalıdır.Önce davranıp gelinin ayağına basarsa bu damat,gözüpek,otoriter ve sert bir koca olacaktır.Eğer gâfil davranıp kendi ayağına bastırırsa o zaman uyuşuk,sünepe,kılıbık bir koca olacaktır".

(24):"Yine koca,bu gecede tavırlarını sertleştirmeli,yumuşak bir söz ve hareketten elinden geldiği kadar kaçınmalıdır.Çünkü burada da yukarıdaki sonuçlar sözkonusudur.Bu gece yumuşak olursa,ömür boyu yumuşak ve kılıbık,sert olursa ömürboyu sert ve ciddî bir koca olur".

(25):"Ayrıca bu gece kılınan iki rekatlık "Şakür namazı'nda yapılan tüm dileklerin kabül edileceğine inanılır"(28).

3-Evlilik Sonrası

Düğünden bir hafta sonra,oğlanevine yardımı dokunan dostlar ve arkadaşlar,akraba kadınları ve büyükleri damatın evinde toplanırlar.Tüm aile erkanı ve dostlar,kızın babası tarafını ziyarete giderler.Orada kız tarafının akrabalarıyle de görüşürler.Yemekler hazırlanır,sofralara konulur.Herkes yemeğe başlar fakat damat yemez,naz eder.Kayınpederinden bir hediye ister.Koyun,inek, dana gibi bir hayvan hediye edilir.Sonra damat ta razı olur ve yemeğe başlar. Yemekler biter ve dağılırlar.Bu ziyaret,kızın baba evini evlilik hayatında ilk ziyaretidir.Tekrar bu kez oğlanevi davet eder ve ziyaretler bu şekilde karşılıklı sürüp gider.

a)Yeni Evlilerle İlgili

(26):"Yeni evlenmiş iki ayrı çiftler,bilmeyerek birbirlerinin olduğu odaya girerseler,her iki çiftin de basılacağına inanılır.Bu basıklıktan kurtulmak için,karşılaştıkları aynı yerde,aynı anda birbirlerine iğne,bıçak,makas gibi metal cinsinden birer eşyayı birbiri ellerinden alıp,takas ederler ki bununla çiftlerin basıklığın zararlarından kurtuldukları inancına vakıf

---

(28)Bu inanç,"Batıl İnanç" sayılmamalıdır.

olurlar".

(27):"Yeni evli çiftlere,akrabaları ziyareti esnasında altına heybe konur ki bununla çocuklarının ikiz(yani çok) olması arzulanır".

(28):"Hemen hemen her aile evine gelin getirmekten memnun olur.Yalnız bazı aileler de vardır ki yeni gelen gelinin ayağının uğursuzluğuna,evlerine uğursuzluk getirip evin eski huzurunu bozduğuna inanırlar.Bunun için "Gelin ayağından çoban dayağından..." diye bir de sitemvari söz söylenir.Yine bu uğursuzluk işini,yeni muhtar,yeni imam,yeni devlet adamının ayağına da nisbet edenler vardır".

b)Hamilelik Öncesi İle İlgili

ba)Gebe Kalma Çareleri

Yeni evlenmiş bir kadından,iyi huyların yanında doğurgan olması,yani hamile kalması da istenmektedir.Bazen sözle,bazen psikolojik olarak baskı da söz konusudur.Bundan dolayıdır ki yeni evli kadın,fazla gecikmeden hamile kalma yollarını dener.Bunun için tabiî olarak doktora gidilir.Tüm çabalara rağmen sonuçsuz kalınırsa diğer bazı inanmalara başvurulur.Çoğu kez doktora gitmekle birlikte pratiklere başvurma şeklinde de olabilir.

(29):"Çocuğu olmayan kadınların genellikle yapmış oldukları ilk iş,en yakın bölgelerdeki tekke ve türbeleri(yatırları) ziyaret etmek,mum yakmak,çabut (paçavra) bağlamak ve bu vasıta ile Allah'tan kendilerine çocuk vermesini dilemektir(29)".

(30):"Ayrıca böyle bir kadın,yeni doğum yapmış olan loğusanın baharat serpilmiş sıcak eşi üzerine oturtulur"(30).

(31):"Yine çocuğu olmayan kadın,bir hamama giderek belini çektirir ve kaldırtır".

(32):"Çocuk isteyen kadın,kırkbir yumurta akını yuttuktan sonra kocasıyla birleşir".

(33):"Yine böyle bir arzuda bulunan kadın,havacıvanın alabalık yağı,kütükte dövülmüş yağlı et sıyrıntısının karabiber ile karıştırılmasından meydana gelen merhemleri,oniki baharattan yapılmış nevse emini(ilacını) yahut ta kirli koyun yapağından yapılmış ilacı,bir bez veya tülbent içinde veya doğrudan doğruya tenasül uzvuna kor".

---

(29)Türk Folklörü Araştırmaları Yıllığı-1976,s.195.

(30)Orhan Acıpayamlı,Türkiye'de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü,s.15.

(34):"Yine çocuğu olmayıp da çocuk murad eden kadın,kucağına küçük bir çocuğu oturtarak,"Darısı başıma" der veya komşunun yeni doğan bezlerinden çalarak adet günlerinde tenasül uzvunun üstüne kor".

(35):"Yine çocuk olması için,ya perşembe geceleri namaz kılınır,ya ay hilâl halinde iken dua edilir,yahut ta kırk Yâsîn-i Şerif okunur ve Yetmişbirbin çekilir".

Bu ve buna benzer birçok pratikler sonucunda kadın hamile kalır.Hâmile kadın,doğumdan önce karnındaki çocuğun sağlığını korumak için bazı yiyecekleri yemez.Eğer gebe kadın mevsimi olmadığı için bulunmayan bir yiyecek isterse mutlaka bulunarak kadına yedirilir.Böyle kadınlar için "Aş yeriyor" denir.

bb)Gebelikten Korunma Çareleri

Bir yanda çocuğu olmayan aileler çocuklarının olması için bazı çarelere başvururken,bir yanda da çocukları çok olan aileler fazla çocuk yapmamak için bazı tedbirlere başvurur lar:

(36):"Kadına,doğduktan sonra yere bastırılmamış olan katır yavrusunun ezilmiş tırnağı,katıkla beraber yedirilir".

(37):"Yine çocuk istemiyen kadın,aç karnına yumurta kabuğunu yahut ateşte yakılan bir parça katır tırnağını su veya kahve ile yutar".

(38):"Çocuk istemiyen aileler ise en son doğan çocuklarına,"Yeter","Yetişir","Kâfi","Birol"...gibi isimler takarlar".

c)Hamilelik Sonrası İle İlgili

ca)Gebeliğin Başlangıcı

Karnına çocuk düşmüş kadına,genellikle "Yüklü","İki canlı" gibi isimler verilir.Tabiî,Türkiye genelinde olduğu gibi "Hamile" veya "Gebe" denildiği de vaki'dir.Yine bir kadının yüklü olup olmadığını anlamak için müracaat edilen herhangi bir pratik yoktur.Kadının adetinin kesilmesi,bebeğin ana karnında oynamağa başlaması,"Aş yerme",bu hali bildirmeğe kifayet eder.Ebelere,nadiren de doktora bakınıp durumlarını anlamağa çalışanlar da vardır.

Aşerme veya çocuğun ana karnında oynaması ile gebelik anlaşılınca,gebe ile yakınları bazı pratiklere müracaat ederler:

(39):"Gebe,çocuğunun kime benzemesini istiyorsa o şahsa bakar,güzel çocuklara bakmışsa çocuğu güzel olur,semaya bakan gebenin çocuğu ise mavi gözlü olur"(31).

---

(31)Orhan Acıpayamlı,Türkiye'de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü,s.23-26.

(40):"Gebe kadın sakat çocuk doğurmak korkusuyla âlil ve azası noksan çocuklara,yarık dudaklı çocuk doğurmak korkusuyla tavşana,yarık ve kalın dudaklı çocuk doğurmak korkusuyla deveye,soluk benizli ve talihsiz çocuk doğurmak korkusuyla tutulmuş ay veya güneşe bakamaz".

(41):"Gebe kadın,kocasını çok severse çocuğu kocasına,annesini çok severse annesine benzer".

(42):"Kocasında gözü olmayan gebe kadının çocuğunun da gözü dışarda olur".

(43):"Gebe,yere serili göne(post) basmamalıdır.Aksi halde müstakbel çocuğu urûfe hastalığına tutulur".

(44):"Gebe kadın,sakat çocuklara güler,onlarla alay ederse,doğurduğu çocuk ta sakat olur".

(45):"Gebe kadın,nar yerse çocuğu güzel ve uzun ömürlü olur,karabiber yerse vücudunda siyah lekeler olur,patates yerse çocuk kötürüm,balık eti yerse çocuğun ağzı açık,kuş eti yerse çocuğun uykusu hafif,elma yerse çocuğun yanakları kırmızı,tavşan başı yerse çocuk yirik dudaklı,kaymak yerse çocuk beyaz tenli olur".

(46):"Kovadan veya su kabağından(kabak) su içen yüklünün çocuğu salyalı olur.Camuş sütü içerse doğumu bir yıl sürer".

(47):"Gebe kadın,çaldığı şeyi vücudunun neresinde saklamışsa,doğacak çocuğun aynı yerinde çalınan eşya biçiminde leke olur.Çocuğunun benli olmasını istediği takdirde,komşusundan biber çalar".

(48):"Sık sık çocuk düşüren bir kadının bu haline mahi olmak üzere beline kuşak sarılır.Yani kitlenir"(32).

cb)Cinsiyetin Tayini(Bilinmesi)

Bazı kadınlar doğacak çocuğunun cinsiyetini doğumdan önce bilmek ister ve genelde şunları yapar:

(49):"Gebe kadının karnı sivri ise doğacak çocuk erkek,sivrix olmayıp yaygın ise kız olacaktır".

(50):"Gebe kadının memelerine süt geldiği zaman,bir bardak su içine sağılan süt,su içinde top bir halde kalırsa doğacak çocuğun erkek,yayılırsa kız olacağına inanılır"(33).

----

(32)Orhan Acıpayamlı,Türkiye'de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü,s.27-30.

(33)Türk Folklörü Araştırmaları Yıllığı-1976,s.195.

(51):"Gebe kadının haberi olmadan bir minder veya yaygının altına bıçak, diğen minder veya yaygının altına makas konur.Gebe,bıçağın üstünde bulunan mindere oturacak olursa erkek çocuk,makasın üstündeki mindere oturacak olursa kız çocuk doğuracağına yorulur".

(52):"Hamile avucuna,memesinden süt sağar.Bu sütün içine,gebenin başında bulunan bir bit konur.Eğer süt içinde bit hareket ederse çocuk oğlan,hareket etmezse kız olacak,denir".

(53):"Ana karnında solda oynayan çocuk kız,sağda oynıyan çocuk erkektir. Yahut çocuk ana rahminde kırk gün veya üç ay içerisinde oynarsa yani erken oynarsa oğlan,dört veya dörtbuçuk ay sonra yani geç oynarsa kızdır.Yahut oğlan çocuğu belde,kız karın ilerisinde oynar.Yahut karındaki çocuk hareketli ise oğlan,hareketsiz ise kızdır".

(54):"Yüklü kadının vücudunun çeşitli kısımlarına göre ele alacak olursak:Gebenin kalçaları büyük olursa kız,sol memesi büyük olursa kız,sağ memesi büyük olursa erkek,dudakları ve beli kalınlaşırsa kız,karnı sivri olursa erkek,yuvarlak olursa kız,şişmanlıyorsa kız,son üç ay müddetince sıhhatli kaldıysa erkek...çocuğuna yüklü olduğu kabül edilir".

(55):"Gebe kadının karnındaki çocuk oğlan ise gebe kadın güzelleşir,kız ise çirkinleşir".

(56):"Yüklü kadının yüzünde siyah lekeler meydana gelirse oğlan,sarı lekeler meydana gelirse yahut yüzünde çiller çıkarırsa kız,memesinin avlağası kırmızı olursa oğlan,mor olursa kız ve de kirpikleri dökülürse oğlan çocuğu doğuracağına inanılır".

(57):"Gebe kadın kız çocuğuna hamile ise ekşiye,oğlan çocuğuna hamile ise tatlıya aşerer".

(58):"Gebenin idrarına buğday ve arpa atılır.Buğday yeşerirse kız,arpa yeşerirse oğlan olacak denir"(34).

B-"ÇOCUKLUK" DÖNEMİNİ İLGİLENDİREN İTİKADLAR

1-Doğum Öncesi İle İlgili İtikadlar

Biz,bir insanın "çocukluk" devrini,doğum öncesi veya doğum olayı anına kadar götürebiliriz.Çünkü çocuğun ilerideki hayatının,doğum öncesi ve esnasındaki olaylarla büyük ilgisinin olduğu bir gerçektir.

(34)Orhan Acıpayamlı,Türkiye'de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü,s.31-37.

a) Doğuma Hazırlık

"Doğum sancıları",doğum anının yaklaştığını belirtir en önemli alamettir. Gebenin sancılarını hafifletmek,kolay doğumu temin etmek,zor doğuma mani olmak...gibi amaçlar için aşağıdaki bazı pratiklere müracaat edilir:

(59):"Sancılanan gebe kadın odada gezdirilir".

(60):"Zor doğum yapan gebe kadına,çeşmelerin oluklarında biriken sular yahut evdeki su kapları boşalttırılır".

(61):"Yüklü kadın zorluk çekmeye başladığı zaman,ya silah atılır ya da el-değirmeni çekilerek gürültü yapılır".

(62):"Yine bunun için gebe kadın,kocasının avucundan yahut ayakkabısının içinden bir miktar suyu,kocasının ellerinin kirli suyunu,içinde "Fatma Ana" adlı bitkinin bekletildiği suyu,içine "Kâbe Toprağı" konmuş yahut dualanmış suyu yazılı bir tas yardımıyla içer veyahut manda yoğurdu yer".

b) Doğum Olayı

Türkiye'de doğum şekilleri umumiyetle dört çeşit(1-Oturarak Doğum 2-Diz Çökerek Doğum 3-Yatmış Vaziyette Doğum 4-Asılarak Doğum yani hamilenin elleri ile ipe asılarak yaptığı doğum) olmakla beraber,yöremizde genelde ilk iki nevi doğum şekli uygulanmaktadır.

Bu sebeplere binaen,çocuk doğduktan sonra arkasından gelen parçaya "eş" veya "son" denir.Eşle ilgili:

(63):"Eşin bir an önce düşmesini sağlamak için lohusaya soğan,sarmısak,limon koklatılır"(35).

(64):"Eş yıkandıktan sonra beze sarılarak el değmiyecek bir yere gömülür. Daima kız doğuranlar ise eşi,kullanılmamış bir çömlek içine koyarak tavna yahut altından sık sık geçilen bir kapının üzerine asarlar.Yine eş,mangal ızgarasında yahut sac üzerinde yakılarak,canın eşden boğuk doğan çocuğa geçmesi istenir"...bu ve buna benzer pratikler uygulanır.Göbek bağı ile ilgili ise:

(65):"Göbek bağını uzunca kesmeye gayret ederler ve göbek ne kadar uzun kesilirse çocuğun sesi o nisbette güzel olur,derler".

(66):"Göbek bağının kesilmesinde kullanılan çakı ,bıçak,makas...gibi aletler yıkanmadan ve ağzı açılmadan tavana asılır ve de çocuk kırklanmadan ordan indirilmez".

---

(35)Orhan Acıpayamlı,Türkiye'de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü,s.40-50.

(67):"Bir hafta içinde düşen göbek bağı atılmaz.Ya cami avlusuna veya el değmiyecek bir yere gömülür yahut cami veya evde bir kovuğa saklanır yahut ta çocuğun iyi uyuması için yastığına dikilir.Yine derler ki,göbek bağı rastgele atılmaz,atılırsa çocuğun gözü dışarda olur.Eğer bu göbek bağı denize veya evin damına atılacak olursa,çocuk zengin olur"(36).

(68):"Eğer çocuk duvaklı(zarla beraber) doğarsa,bu zar ebe tarafından kesilen göbekle beraber kurutulup çocuğun yastığının altına konur.Kırk adet göbek kesen ebenin ölünce Cennet'e gideceğine inanılır.Çocuğun eşi,lohusa kadının ayak ucunda bir beze sarılı olarak üç gün durduktan sonra evin avlusuna gömülür.Eğer eş gömülmeyip te sokağa atılmışsa,o çocuk hiç evde oturamaz. Sokağa eşi atılan(evde hiç duramayan) kimselere "Enik ayağı mı yedin?" yahut "İt ayağı yemiş gibi nerelerde geziniyordun?"...diye takılırlar.Çünkü sokağa atılan eşi,enik yani köpek yemiştir.Normal doğan çocuğun kesilen göbeği kurutulduktan sonra beşiğinin başucuna asılır"(37).

2-Doğum Sonrası İle İlgili İtikadlar

a)Yenidoğan Çocuğa İlk Yapılan Müdahaleler

Bir çocuk doğduktan hemen sonra tuzlanır ve yıkanır.Tuzlamadan maksat çocuğun kokmamasını sağlamaktır.Bazı bölgelerimizde doğar doğmaz,bazı bölgelerimizde yıkandıktan sonra tuzlanır.Çocuğun kırk gün müddetle her gün yıkandığı ve suyun içine altın konulduğu da vaki'dir.

b)Ailesinin Çocuğa Karşı Tavrı

Çocuk doğduğu anda babasına veya köy halkına müjdeci gönderilir.Umumiyetle kız doğumu iyi karşılanmaz.İkinci doğumda oğlan beklenir.Bu seferde kız olursa üzüntü büyük olur.Anne,itibarını(aile içindeki) kaybedecektir nerdeyse...Akraba ve yakınlar ise ebeveyni teselli ederler.

(69):"Bir söylentiye bakılacak olursa,kız çocuk doğduğu vakit,kiremit ve saçaklar ağlarmış".

(70):"Eğer oğlan çocuğu olursa,tüm ailecek sevinirler ve babası kurban keser.Ayrıca "Oğlan Helvası" yaparak ta akraba ve tanıdıklara gönderirler bu tatlı müjdeyi(diğerleri gibi gizli bir "hoşnut olma"ve"tatlılık"sözkonusudur"

---

(36)Orhan Acıpayamlı,Türkiye'de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü,s.51-55.

(37)Türk Folklörü Araştırmaları Yıllığı-1976,s.196.

c)Çocuğun Beslenmesi ve Bakımı

Çocuk,ilk doğduğugünlerde anasütüyle beslenir.Yeni yeni sun'î mamalar yedirilmiye başlanmış olmasına rağmen,bilhassa kırsal bölgelerde yine de önemini korumaktadır.

(71):"Çocuk yeni doğunca,çocuğa bağlanan beze "ara bezi",altına konan toprağa da "öllük" denmektedir.Öllük,tarlalardan toplanan toprak,elendikten sonra çocuğun altına konurken hafif ısıtılır.Toprağa yatırılan çocuğun topraktan kuvvet aldığına inanılmaktadır".

(72):"Yine yeni doğan çocuğun ilk kakası(pisliği) saklanır ve ekzama gibi yaralara sürülür"(38).

d)Çocuğa Ad Konulması

(73):"Yeni doğan çocuğa,kulağına bir hoca tarafından ezan okunarak isim konulur ki bununla çocuğun dinine-diyanetine,mânevî değerlerine bağlıolması arzu edilir".

(74):"Çocuğa sağ olan dedesinin veya ninesinin adı verilmez.Sebebine gelince,çocuğa dedesinin veya ninesinin adının verilmesi,dedesinin veya ninesinin daha kısa ömürlü olmasına sebep oluşudur".

e)Çocuğun Yaşaması

Daha önce olan çocukları ölmüş aileler,yeni doğan çocuğun yaşaması için bir takım pratiklere başvururlar:

(75):"Daha önce doğurduğu çocukları ölen bir anne,çocuğunun yaşaması için; çocukları ölmemiş,başı bozulmamış ailelerle,evlerinde "Mehmet"veya"Fatma" isminde çocukları bulunan yedi evden yedi parça bez(kumaş) alıp,kırk tane bakireye(evlenmemiş genç kızlara) diktirip çocuğuna giydirir.Bu pratikte,çocuğun ölmemesi arzusunun yanında,Peygamber Efendimiz(SAV) ve Aile'sinin isimlerine ayrıca "Kırk" rakamına gösterilen bir saygının ifadesi de yeralmaktadır".

(76):"Yine böyle bir annenin yeni doğan çocuğu,Taşova civarında "Gülabdal" denen bir tekkeye götürülüp ziyaret ettirilir.Sonra da bu çocuklara "Gülahmet" veya "Gülfadik" gibi isimler konur".

(77):"Yine böyle bir çocuk,doğduktan sonra çocuğu ilk gören yabancıya satılır.Şöyleki:Doğan ve kundaklanan çocuk bir sokağa bırakılır.Oradan geçen biri

---

(38)Türk Folklörü Araştırmaları Yıllığı-1976,s.199.

çocuğu görerek alır.Bu hali gizlice gözetliyen şahıs,bir sahan unla para karşılığında çocuğu yabancıdan satın alır.Böyle çocuklara "Satılmış,satı" gibi isimler verilir".

(78):"Çocuğu devamlı ölen anne,yeni doğan çocuğunu kucağına alır.Başka bir kadın,annenin boynuna bir ip geçirerek beraberce bir kayanın etrafında yedi defa dolanırlar.Yine böyle çocuklara "Kaya,kayahanım" gibi isimler verilir".

(79):"Yine ölmemesi istenen çocuklara,"Dursun,durmuş,duran,durdu,yaşar... gibi isimler takılır".

f)Çocuğun Annesi (Lohusa)

Lohusanın Arapça karşılığı "Nefûsa"dır.Türkiye'de lohusalık müddeti kırk gündür.Lohusa doğumu yaptıktan sonra üç gün "Ter Döşeğinde" yatar.Bu adi bir döşektir.Döşeğin bulunduğu oda telli bohçalarla süslenmiştir.Üçüncü günün sonunda yüklü "Lohusa Döşeği"ne nakledilir.Bu döşek gâyet rahat ve süslüdür.Lohusa,burada dört gün yatar.Demek oluyor ki lohusa,lohusalık müddeti olan kırk günün yalnız yedi gününü yatakta geçirmektedir".

Lohusanın sütünün bol olması için şunlar yapılır:

(80):"Lohusaya;börülce,soğan,tahin helvası,karaciğer,sütle pişirilmiş incir,haşlanmış mısır,tuzlu badem,tuzlu ayabakan çekirdeği,razyan yaprağı,akciğer,peluze yedirilir".

(81):"Lohusanın sıcak su ile yıkanan meme başlarına balla pişirilmiş ayva konur".

(82):"Lohusa karşısına asılan koyun ciğerine bakar".

Lohusa sütünün kesilmesinin sebepleri:

(83):"Lohusaya,diğer bir lohusadan arta kalan su veya şerbet içirilirse; bir emzikli kadın,lohusanın ayak ucuna oturur ve cocuğunu emzirirse;lohusa üç salı veya cuma sabahı bir incir ağacına yaslanırsa...o lohusanın sütü gelmez, derler"(39).

g))Alkarısı

Memleketimizde al,albastı,alkarısı,alanası,alkızı...tabirleriyle,umumiyetle kırklı lohusa ve çocuklara,nadir olarak da gebe,gelin,güvey,erkek,yolcu ve atlara musallat olan bir ruh veya hastalık ifade edilmektedir.Cin,peri,şeytan olarak tasavvur edilen bu ruh;köpek,kedi,oğlak,buzağı,tilki,örümcek,kuş,gelin,

---

(39)Orhan Acıpayamlı,Türkiye'de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü,s.62-70.

erkek,kefenli ölü,cadı,kıl ve insan ile hayvan vasıflarını birarada bulunduran insan-hayvan şekillerinde görülmektedir.Adı geçen ruh,en ziyade cadı kadın hüviyetinde ve aşağıdaki şekillerde kendini göstermektedir:

Uzun boylu,uzun parmak ve tırnaklı,dağınık saçlı,yağlı vücutlu,el ve ayakları küçük,dişlek,bir dudağı yerde-bir dudağı gökte...tepesinde gözü olan çok çirkin,al gömlek giyen...bir yaratık.Küpüne binerek bir gecede Kırım'a gidip gelebilir.Çok korkunç bir sesi vardır.Ahır,samanlık,viranelik,ıssız yer nehir kenarı,kaya,çeşme ve su kaynaklarında ikamet eder"

(84):"Elinde ciğer bulunan kadın veya şahsı gören kimse derhal yakalamalıdır.Alkarısını yakalamak için bir yerine iğne,çuvaldız batırmak veya bu cadının üzerine zift dökmek lâzımdır.Bu takdirde alkarısı,elindeki ciğeri sahibine derhal iade eder.Kendisini yakalıyan şahıs da "Ocaklı" olur.Bu gibi şahıslara aynı zamanda "Alcı" da denir.Alkarısı,alcı ile alcının sülalesinden olan bir kimseye dokunmadığı gibi,evlerinde ve üzerlerinde alcıya ait eşya bulunduranlara da kötülük yapamaz".

(85):"Albastı,tüfek sesinden korkar.Loğusa "Albastı" olursa tüfek patlatmak âdettir.Demircilerden ve ocaklı adamlardan da korkar;öyle muktedir demirci ustalar ve ocaklılar vardır ki,bunların bir mendil veya külahı Albastı'yı korkutmak icin kâfi gelir.Albastı,muhtelif suretlerde görünmekle beraber aslında bir sarı kızdır"(40).

Al,hastalık olarak kastedildiği takdirde,yukarda zikredilmiş olan isimlerden başka "gelincik","karıştı","havale","alacama","cinuğrağı","ağırlık çökme","albasu" ve bilhassa "albasması" isimlerinden bir veya birkaçını alır".

Albasan,önce gerinmeğe başlar,ağrı çeker,etrafındaki eşyaları kırmızı renkte görerek bayılır,ağzından köpükler gelir,morarır,sayıklamaya başlar.Lohusa ile yavrusunun,albasmaması için kırk gün ve kırk gece yalnız bırakılmamaları lazımdır.Eğer yalnız bırakılmaları icap ediyorsa şu pratikler uygulanır:

(86):"Lohusa ile çocuğun bulundukları odanın herhangi bir yerine süpürge, elek,ayna yahut Kur'an,soğan,sarmısak,mavi boncuk ve pabuçtan ibaret nazarlık asılır".

(87):"Lohusa ile çocuğunun yastıklarının altına Kur'an,En'am,kama,orak,bıçak,maşa,kurgu,ocaklı kılıcı,demir âlet,makas,ekmek,soğan,sarmısak,çörekotu,

---

(40)Abdülkadir İnan,Makaleler ve İncelemeler,s.259.

kolan,atyuları,erkek pantolon ve yeleği konur.Yine lohusa ile çocuğunun yastığına iğne veya çuvaldız sokulur".

(88):"Yeni doğum yapmış bir kadın,albasmasın diye al renkte hiçbir eşya kullanamaz.Lohusa kadının başının yemenisi ve yatak takımı için mavi renk tercih edilir.Yanına yeni doğum yapmış hiçbir kadın giremez"(41).

h)Kırklı Çocuk ve Kırk Basması

Lohusa ile çocuğuna kırk gün içinde gelen hastalıklara umumiyetle "Kırk Basması" denir.Kırk basmasına tutulan lohusa ve çocuğu zayıflar,çok defa ölür.

Lohusa ve çocuğa kırk basmaması icin yapılan pratikler:

(89):"Kırklı lohusa ile çocuk kırk gün müddetle evden dışarı çıkmamalıdır".

(90):"Kırkı içinde bulunan iki lohusa ile bunların çocukları yahut aynı gün doğan çocuklarla bunların anaları veyahut ta kırklı bir lohusa ile kırklı gelin karşılaşmamalıdır".

(91):"Yeni doğum yapan kadının evine dışarıdan sıcak ekmek getirilmez,getirilen acı ve çiğ yiyecekler de dışarıda bırakılır.Evden dışarıya da kömür, sirke,sarmısak,soğan,kül,ateş ve maya çıkartılmaz".

(92):"Eğer lohusa ile çocuğu dışarı çıkmak zorunda kalıp bir komşunun evine gitseler,geri dönüşte lohusa ile çocuğun üzerine ekmek konur.Ayrıca bu komşu,kırklı çocuğun yüzüne de un sürer.Bu ekmek koyma ve un sürme işi,çocuğun ölünceye kadar karnının tok ve saç-sakalının ihtiyarlayınca un gibi beyazlaması için yapılır".

Tüm yukarıdaki yasaklamalar b ilmeyerek çiğnenirse ve de çocuğu ve anasını kırk basarsa,tehlikeyi atlatmak için şunlar yapılır:

(93):"Kırklı lohusa ve çocukları karşılaşırsalar,lohusalar üzerlerindeki iğneleri veyahut ta kucaklarındaki çocukları değiştirirler.Ayrıca lohusalar öpüşürler yahut bir bardak suyu yarıyarıya içerler yahut ta çocuklarının(iki çocuğun) aralarından su dökerler".

(94):"Anne ve çocuk mumlu su ile yıkanırlar,yıkandıktan sonra kurulanmadan giyinirler.Veya yeni mezardan kırk makas üstü toprak alınır,bu toprak cami şadırvanından alınan su ile karıştırılır,bununla çocuk ve anne yıkanır. Yahut ta çocuk,Merzifon'da bulunan Nihoroz ve Kırklar Tekkesi'ne götürülür".

(95):"Yine kırkı çıkmamış bir çocuğun,akşamleyin dışarda kalan elbisesi çocuğa giydirilmez.Giydirilmek zorunda kalınmışsa,üç kez yanan ateşin üzerin-

---

(41) 1973-Amasya İl Yıllığı,s.128.

de gezdirildikten(sonra) ve de her defasında İhlas süresi(Kul hüvallahü ehad) okunduktan sonra ancak giydirilir".

(96):"Kırk basan çocuğun gömleği,yirmi saat müddetle bir yatır sandukasının üzerine konur.Bu müddet zarfında gömlek kaybolacak olursa,çocuğun şifa bulmayarak öleceği neticesi çıkarılır".

Kırklı çocuklarla ilgili ise şu inançlar vardır:

(97):"Kırklı bir çocuğun,haftanın üç gününde(perşembe,pazar,pazartesi) yıkanması iyiye yorulur".

(98):"Kırklı bir çocuğu babası odasına girip görmek isterse,baba engellenir.Çünkü çocuğun basılacağına inanılır.Bu yüzden,babasına göstermek için,çocuk odadan dışarı çıkarılır,baba odaya girer ve sonra çocuk odaya sokulur.Ancak bundan sonra baba çocuğunu görebilir.Bu,ilk görüşte böyledir".

i)Yürümeyen,Geç Yürüyen Çocuk

(99):"Çocuk üç cuma selâ vakti sallanır.Çocuk sallanırken,"Selâdan sesdir, Allah'tan destur,Allah'ım ayak ver,Demir dayak(dayanak) ver" denilir.İki ayağına bağlanan ip,ayağı çabuk(hızlı) bir adama kestirilir".

(100):"Yürüyemeyen çocuklar,Amasya ili merkez ilçedeki "Halkalı Evliya Türbesi"ne götürülür".

(101):"Yürüdüğü halde dengesini kaybeden ve çabuk düşen çocuğun ayağına ip bağlanır.Ayağının önüne yumurta konur.Ayağına çabuk(hızlı) iki kişi caminin etrafını dolaşırlar.Hangisi çabuk gelirse o ipi keser ve yumurtayı alır(42)".

j)Konuşmayan,Geç Konuşan Çocuk

(102):"Cuma sabahları müezzinin camiyi açtığı anahtar,bir tas suya batırılır.Bu su çocuğa içirilir".

k)Çok Ağlayan ve Uyumayan Çocuk

(103):"Yöremizde,durmadan ağlayan çocuk,ailesi tarafından bir felaketin, bir ölümün habercisi olarak kabül edilir".

Bu tip çocuklara şu pratikler uygulanır:

(104):"Çok ağlayan çocuk,çamaşır kazanının(banmanın) altına konur.Babasının ayakkabısıyla çocuğun ağzına vurulur ve "Sesini kes,ağıdın başına rasgelsin" denir".

(105):"Çok ağlayan ve uyumayan çocuğa kurşun dökülür".

---

(42)Türk Folklörü Araştırmaları Yıllığı,1976,s.200.

Bu konuyla ilgili,s: 41 'deki, 173 nolu pratiğe bak.

(106):"Hocaya yazdırılan muska,çocuğun boynuna takılır".

(107):"Ayrıca "Geydoğan Tekkesi" denen bir yere götürülür".

l)Hastalanan Çocuk

(108):"Kabakulak olan çocuklar hocaya götürülür.Hoca çocuğun şişmiş olan yüzüne dua yazar".

(109):"Yeni doğmuş bir çocukta kızartı,güverti veya buna benzer bir rahatsızlık görülürse yine "geydoğan tekkesine" götürülür.Orada iki rekat namaz kılınır.Oradaki görevli bir kadın,sulandırılmış tekke toprağından bir miktarını çocuğun hasta vücuduna sürer,bir miktarını ise çıkınlayarak anasına verir.Evlerine döndüklerinde de annesi aynı şeyi tekrarlar ve artan toprak suyunu annesi içer.Bu tekkeye gitme işi,bir iş sebebiyle üç-dört gün gecikirse,çocuk camuş pisliği ile belenir ve tekkeye gidene kadar öylece bekletilir yahut tekrarlanır".

(110):"Yürüyebilecek kadar gelişmiş bir çocuğun ağzından hala şellek(salya) akıyorsa onu dayısının(annesinin erkek kardeşinin) omuzuna kendisinden habersizce bastırırlar ki,çocuğun salyası kesilsin diye...".

m)Çocuğun Geleceğini Etkileyen Pratikler

(111):"Sesi güzel olsun diye genç kızlara emzirilir".

(112):"Okusun diye çocuğun ağzına Kur'an okumayı bilen birisi tükürür".

(113):"Aptal olmasın diye çocuk korkutulmaz ve çok dövülmez".

(114):"Çocuk uysal ve kamil olsun diye,eşi kedi ve köpeğin yiyemiyeceği bir yere gömülür"(43).

(115):"İyi hüylu bir akraba çocuğun ağzına tükürür ki,çocuğun tüküren kimsenin huyunu kazanacağına inanılır".

(116):"Oğlan çocuğunun düşen göbeğini koyun,keçi,sığır gibi hayvan ağılına bağlarlar ki,çocuk hayvancılıktan anlasın;kız çocuğununkini de evin bir köşesine bağlarlar ki,evcil olsun,ileride evine bağlı bir kadın olsun diye...".

n)Nazarlanan Çocuk ve Kurşun Dökme

(117):"Yöremizde çocuğu olmayanın,çocuğu durmayanın(ölenin),gök gözlünün (mavi gözlü kimselerin),"Mâşallah" kelimesi kullanmadan çocuk için fazla övücü söz söyleyenin...vb. nazarının değeceğine inanılır".

(118):"Bu gibilerin nazarından korunmak için;çocuk "Nazar ocağı" denen ye-

---

(43)Bununla ilgili s.26'daki 68 nolu pratiğe bak.

re nazar kesmeye götürülür.Bıçağın tersi dua ile çocuğun iki kaşı arasına sürülür.Hurma çekirdeğinden minyatür nalın yapılır,iğde ağacı parçası ve iki ~~x~~ mavi boncukla beraber çocuğun omuzuna dikilir.Yine çocuğun kulağının arkasına yahut alnına kazan karası çalınır.Kırkı çıkmamış çocuğun yastığının altına Kur'an ve göbeğinin kesildiği makas konur.Ateş söndürülür.Hocaya okutturulur.Ocaklı kimseler çocu ğun yüzüne karşı okuyup üflerler ve de kurşun dökülür.

Kurşun dökme işlemi şöyledir:Bir tepsi içine,içinde su bulunan bir tas konur.Ayrıca tepsiye üzerine yağ sürülmüş bir parça ekmek,iğne sokulmuş bir soğan,tuz,bir ayna,ağzı açık bir kilit ve bir bıçak konur.Kurşun dökülecek kimse bir yatağa yatırılır ve üzeri çarşafla örtülür.Bu sırada eritilmiş olan kurşun tasın içindeki suya dökülürken,"Benim elim değil,Fadime Ana"mızın eli" denir. Kurşun sudan çıkarılmadan evvel bıçakla çizilir.

Yukarıdaki işlem üç defa tekrar edildikten sonra nazar duası,kurşun döken kadın tarafından,kurşun dökülen kimsenin başı ovularak okunur.Nazar duası şöyledir:"Bismillahirrahmanirrahîm.Veyyekâdüllezîne keferû,min ehli'l-kitâbi,ve'l-müşrikîne,en yünezzele aleyküm hayren küllehû neşguruke,venahleu menyefcürüke".

Tasın içine dökülen kurşun suya değince bir koku ve duman çıkarır.Bu,kurşun dökülen kimseye koklatılır.Daha sonra bu sudan bir yudum içirilir.Ayrıca kurşunun aldığı şekle göre hastanın durumu hakkında tahminler yapılır.Eğer kurşunun ortası uzunlamasına delinmiş ve bir tarafında da çıkıntı meydana gelmişse,bu şekil mezara benzetilir.Kurşun diken diken uç vermişse veya bir adamın siluetini andırıyorsa,kurşun dökülen kimseye nazar değmiş olduğuna inanılır.

Bu pratik sona erince ekmek köpeğe verilir,soğan çatıya atılır,iğne kapının üstüne sokulur,tuz ocağa ekilir ve su ayakaltına dökülür.Tepsi ters kapatılır ve yirmidört saat çevrilmez.Bıçak ve kilit ise yerlerine konur.Kurşun döken ocaklı kimseye bir miktar para verilir"(44).

o)<u>Çocuğa Adak Adama</u>

(119):"Çocukları hastalanan yahut yaşamasından ümit kesilen anne-babalar, çocuklarına bir koç veya koyun kurban adarlar.Mesela:"Eğer oğlum ölmez de ileride okuyup adam olduğunu görürsem,bir koçu kurban edeceğim" der ve bu emeli gerçekleşirse sözünü yerine getirir ve kurban etini fakir-fukaraya dağıtır. Bundan başka birçok emeller için de adakta bulunulabilir".

---

(44)Türk Folklörü Araştırmaları Yıllığı-1976,s.203.

C-"YETİŞKİNLİK" DÖNEMİNİ İLGİLENDİREN İTİKADLAR

1-Her İnsanın Hayatta Karşılaşacağı Olaylarla İlgili İnanmalar

a)Askerlik Olayı

(120):"Askere gidecek gencin sevk kağıdı gelince hazırlıklar başlar.Gideceği günün akşamı helva çalınır.Ev ekmeğinin(yufka ekmeği) arasına helva konarak dürüm yapılır.Askere gidecek olana dürüm ısıttırılır.Isırığı kâğıtta sarılı olarak genç askerden gelinceye kadar saklanır".

(121):"Askere giden kişi evden çıkarken sokak kapısının eşiğinde ayna tutulur.Aynaya su serpilir.Suyun yarısı dışarı,yarısı eşikten içeri akar".

(122):""Lâ ilahe illallah" yazısı kıbleye asılır.Askerden gelen mektuplar bu yazının üstüne asılır".

b)Evlilik Olayı

Bu konuya daha önceden "A-Evlilik" Dönemini İlgilendiren İtikadlar" başlığı altında uzunca değinmiştik.Onun için tekrar değinmeyeceğiz.Zaten bu konuyu baş tarafta incelememizin sebebi,"evlilik olayı" ile müteakiben gelecek olan "doğum ve çocukla ilgili inanmalar" arasındaki bağlantıyı kurabilmektir.

c)Nimet Elde Etme Olayı

(123):"Ümitle beklediği bir işi oluveren(rastgiden);büyük bir kâr elde eden;bir ev inşâ eden,otobüs,kamyon,traktör gibi pahalı vasıtalar alan veyahut oğlu,kızı,kardeşi veya diğer sevdikleri bir kazadan,bir musîbetten yahut bir hastalıktan kurtulan...kimseler,Allah(cc)'a şükür nişânesi olarak bir hayvanı kurban eder"(45).

d)Yolculuk Olayı

(124):"Yolculuğa çıkacak kişi,tanıdık dost ve sevdikleriyle helalleşir. "Ben falan yere gidiyorum,ne olur ne olmaz,hakkınızı helal edin" der.Onlar da "helal olsun" derler ve arabasının arkasından bir tas veya kova ile su serperler ki,yolcuyu götüren araba,kazasız-belasız,engelsiz,sular gibi akıp gitsin".

(125):"Eğer yolcu ayrılırken arkasına bakarsa,"Evinde gözü kaldı" denir. Hiç arkasına bakmadan ayrılırsa,gözü arkada kalmayan,hayatın zorluklarına dayanıklı bir kimse olarak addedilir".

---

(45)Bu bir "Batıl İtikad" sayılmamalıdır.

e)Sıkıntıya Düşme-Belâya Uğrama Olayı

(126):"Maddî sıkıntıya düşen kimseler,Amasya Merkez İlçe Şamlar Mahallesindeki Ayşe Gazi Türbesi'ni ziyaret ederler ve böylece parasal meselelerinin çözüleceğine inanırlar"(46).

2-İnsanın Kendi Zatıyla İlgili İnanmalar

a)İnsan Şemâili İle Ilgili İnanmalar

(127):"1-Boyu uzun olan ahmak(aklı kısa) olur.2-Kısa boylu,fitne-fücur olur. 3-Boyu kısa,sakalı köse olanın yanına yaklaşma.4-Kelden,körden,topaldan kendini koru(kork).5-Dili sivri olan yalancı olur.6-Eli soğuk olanın kalbi sıcak olur. 7-Parmakları sivri olan(ve uzun olan) hünerli olur.8-Göz kapağı ince olan zeki olur.9-Gözünün beyazı fazla olan hain olur.10-Çukur gözlü hain olur.11-Gözü çakır olan aksi olur.12-Gözü çekik olan riyakâr olur.13-Mavi göz kem bakar,nazarı değer.14-Kulağı büyük olan talihli olur.15-Kulağı uzun olanın ömrü uzun olur. 16-Kulağı küçük olanın alacağı kadın güzel olur.17-Kulağında beni olan Kâbeye gider.

(128):"Kadınlar için ise;1-Parmağında beni olan hanım,güzel yemek pişirir. 2-Çenesinde siyah bir (et) beni olan kadın,ahlaklı,çalışkan,iyi bir ev hanımıdır.3-Eli ayağı düzgün(noksansız-güzel) olanın,vücudu da güzel olur".

(129):"Yine insanın,elindeki ve yüzündeki çizgiler,kaşı-gözü,bakış şekli... gibi olgular,insanın karakterini ve istikbalini yansıtmada etkilidir,derler"(47).

b)Bedenî Aksaklıklar ve Rahatsızlıklarla İlgili İnanmalar

(130):"Göz kapağında "İt dirseği" veya "Arpacık" denen bir çıban peyda olan bir kimsenin,bu illetten kurtulması için,önce yüzüyukarı gelecek şekilde sırtaşağı yere yatırılır.Sonra hastanın bütün yüzünü örtecek biçimde gözüne tülbent çekilir ve rahatsız olan gözün üzerine bir parça ekmek konur.Daha sonra bir yerden köpek getirilerek gözün üzerindeki ekmek kaptırılır(yedirilir).Bu işleme, "Ekmek Kaptırma" denir.

(131):"Bir kimsenin başında,elinde veyahut vücudunun başka bölgelerinde, "Demirağ","Sivilce" yahut buna benzer bir illet zuhur ederse,bir hocaya gidilir. Ve üç gün okutturulur.Bu hoca okur,üfler ve yaranın üzerine mavi kalemle yazılar yazar veyahutta tükürür.Böylece yara iyileşmiş olur".

(132):"El üzerindeki arpacıkların(sivilcelerin) giderilmesi için,kurban ka-

---

(46)Kadir Çamöz,Amasya İlindeki Adak ve Adak Yerleri,s.22.

(47)İsmail Ayan,Amasya İli Göynücek İlçesi Delihasan Köyündeki Halk İnançları ve Ziyaret Yerleri,s.11-12.

nıyla eller yıkanır veya gökteki ay yeniye geçtiğinde,sabah namazından sonra yedi defa(Ayet'el-Kürsî,İhlas,Kevser,muavvezeteyn) sürelerixx okunur.El üzerindeki arpacıkların etrafında(her arpacığın etrafında) dolandırılır.Bu okuma işlemi arpa tanelerine yapılır.Hepsinin etrafında dolandırılan arpa taneleri bir çaputa sarılıp akarsuya güneş doğmadan önce bırakılır".

(133):"Bir kimse sarılık hastalığına yakalanırsa,Amasya Merkez İlçeye bağlı İlyas Köyündeki "Sarılık Tekkesi" denen bir türbeye götürülüp ziyaret ettirilir ve de bazı adaklar adanır".

(134):"Yine egzama ve cilt hastalığına yakalananlar bu ilimizdeki "Cender Tekkesi" denen türbeye götürülür".

(135):"Başağrısından muzdarip kimseler de Amasya Merkez İlçedeki "Kurtboğan" türbesini ziyaret eder".

c)Terbiye ve Adab-ı Muâşereti İlgilendiren İnanmalar

(136):"Geceleri sakız çiğnemek hoş karşılanmaz.Böyle zamanlarda çiğnenen sakız ölü etine benzetilir".

(137):"Geceleyin dışarıya sıcak su,herhangi bir şey artığı veya kül gibi şeyler atılıp,dökülmez.Günahtır.Çünkü o bölgede bulunabilecek olan cinler rahatsız edilmiş olur".

(138):"Geceleyin kül,kemik ve bunabenzer şeylerin serpildiği daracık ve kimsenin pek geçmediği ara sokaklardan geçilmesi hoş karşılanmaz.Cin çarpacağına inanılır.Çünkü bu gibi yerler,geceleyin birer cin yatağıdır".

(139):"Yine geceleyin ara yollardaki duvar deliklerine bevledilmez.Buralar cin yuvalarıdır".

(140):"Bevleden bir kimse kemikle taharetlenemez.Günahtır.Bu ayrıca hadis-i şerifle de kaimdir"(48).

(141):"Yine geceleyin tırnak kesilmez.Çünkü o bölgeye cinler üşüşür.Islık ta çalınmaz.Çünkü cinler,ıslık çalanın avret mahalline musallat olurmuş".

(142):"Bir bölge halkının yararlanabileceği dere veya ark sularına bevletmek de günahtır.Bevleden kişinin bevl organının kuruyacağına inanılır".

(143):"Gece lamba ışığına üşüşüp,etrafında pervane olan kelebeklerin öldürülmesi hoş karşılanmaz.Çünkü o kelebeklerin ölmüş ataların ruhları olduğuna inanılır ve rahatsız edilmemeye gayret edilir".

---

(48)Bu bir "Batıl İtikad" sayılmamalıdır.

d)İnsan Hareketi ve Tavırlarıyla İlgili İnanmalar

(144):"Bir kimseyi hıçkırık(ağlama hıçkırığı değil) tutarsa,o şahsı tanıdık birinin andığına,onun hakkında konuştuğuna hükmederek,"Falanca,sen mi andın?Andıysan koyuver(bırak)" denilerek kendisini zikreden şahsın kim olduğunu bulmaya çalışır.Kimin ismini söylediği anda hıçkırması kesilirse,kendini o şahsın andığına inanır".

(145):"Bir şahıs,elinde bir şeyle herhangi bir iş yapıyor iken,elindeki şeyin düşmesi,kırılması veyahut bunabenzer bir kaza olması sözkonusu ise o andaki söylediği sözün yalan yahut yanlış olduğuna hükmedilir.Mesela;bir şahıs karşısındakine,"Senin gibi iyi ve saygıdeğer bir kimse görmedim" yahut "Bu gün hava yağacak" dese ve o anda elindeki eşya düşüp kırılsa,"Demekki yalan söylemişsin" diye espri yapılır".

(146):"Bir kimsenin devamlı olarak bir yere bakıp kalması,gözünü gayr-i ihtiyarî o noktadan ayırmaması bir misafirin geleceği inancına bağlıdır".

(147):"Bir çocuğun yüzüstü eğilip iki ayağının arasından bakması,çocuğun ev süpürmesi,bir misafirin geleceğine işarettir".

(148):"Bir kimsenin sağ eli içi kaşınırsa para geleceği,sol elinin içi kaşınırsa para çıkacağı inancı hasıl olur.Yine bir kimsenin ayağının altının kaşınması ise o kimsenin bir seyahate çıkacağına inanılır".

(149):"Bir kimsenin bir kapının eşiğine oturması hoş karşılanmaz.Eğer oturursa kapıya alacaklı gelir,borç istermiş,derler".

3-İnsanın Zatını Dolaylı Olarak İlgilendiren İnanmalar

a)Kendiliğinden Oluşan Durumlarla İlgili İnanmalar

(150):"Bir ev kadını hamur yuğururken hamurun tekneden sıçraması bir misafirin geleceğine işarettir".

(151):"Çay içerken bir kimsenin çayı karıştırdığında suyun yüzüne çıkan çay yaprakları kaç tane ise o kadar misafirin geleceğine inanılır veya bir habere işarettir".

(152):"Sigara içerken bir kimsenin sigarasının yan yanması,o kimsenin bir yolculuğa çıkacağına işarettir".

(153):"Durup dururken bir insanın yüzünün kızarması,o insanın uzaktaki bir tanıdığının kendisini andığına veya yüzü kızaran kimse aleyhine dedikodu yapıldığına inanılır"(49).

---

(49) 1973-Amasya Il Yıllığı,s.128.

b) İklimsel Olayları İlgilendiren İnanmalar

(154):"Normal şekilde yağan yağmur,birden dolu şeklini almaya başlarsa, dışarıya sac ayağı denilen üç ayaklı demir atılır.Ve böylece yağan dolunun duracağına inanılır".

(155):"Ayrıca bunun için,yağan dolulardan biri yaşlı bir kadın tarafından alınır.Türlü dualarla ve de besmele çekilerek bu dolu bir bıçakla üç yerden ortalama kesilir.Böylece dolunun kesilmesi(yağmaması) murad edilmiş olur".

(156):"Yağmur yağıp ta gökkuşağı oluşunca,gökkuşağının altından geçenlerin bütün dileklerinin yerine geleceğine inanılır".

(157):"Kuraklık olduğu zaman bütün köy halkı olarak araziye çıkılır,yağmur duası yapılır.Yağmur duası yapılırken eller yere doğru dönük ve şahıslar son derece acizliğini sergiler bir vaziyettedirler.Bazı dualar ve tekbirler imam önderliğinde bağırılarak söylenir.Bu gün herkes nerede eski elbise varsa onu giymiştir(elbiselerin ters giyildiği de vakidir),acizdir,durmadan yalvarır. Ağlayanlar da olur.Kadınlar da kalabalığın arkasından,sessizce dua yaparak ilerlerler.Yine bu gün herkes,koltuk altları ve avret yerleri dahil tüm temizliklerini yapmışlardır.Kadınlar yanlarına ne kadar emzikli çocukları ve sabi yavruları varsa onları alırlar.Yakınında dere,çay,nehir gibi su yatağı bulunan bir araziye geldiklerin de herkes durur.Analar çocuklarını arazinin ortasına bırakırlar.Sahipleri de yanlarında ne kadar koyun,kuzu,keçi,sığır gibi canlı varlık getirdilerse onları oradaki bir yerlere bağlarlar.Çocuklar ağlaşır,hayvanlar yanık yanık bağırırlar,öbür tarafta da insanlar bağırarak tekbir ve dua getirirler.Tüm bunlar yapılır ki Cenâb-ı Hak Teâlâ Hazretleri acısın da su yağdırsın.Sonra oradaki ileri gelenler tarafından yetmişbin(veya yetmişbir bin) adet küçük ırmak kayası toplanır.Sonra bu yetmişbin adet taş,köylünün kendi arasından seçtikleri,fazla günahı olmadığına kanaat getirilen,iyi ahlaklı,sevilip-sayılan,ibadetine dâim kimseler tarafından yalanarak(dil ucuna değdirilerek) bir torbaya veya çuvala doldurulur.Doldurulurken de "Lâ havle" çekilir.Temizliğinde ve günahsızlığında tüm köylünün birleştiği bir şahıs,içi taş dolu bu çuvalı,akan çayın veya nehrin içine bırakır ve yakındaki bir ağaca yahut kazığa bağlar.Artık herkes dağılmıştır.Rivayete göre içi taş dolu çuval orada kırk gün kalır.Bu işe "Taş bağlama" denir.Eğer üzerinden üç-dört gün geçmeden yağmur yağarsa,taş bağlayanın çok temiz,günahsız,Allah'ın sevimli kulu olduğuna ve yağmur duasının kabül olunduğuna inanılır.Eğer bu kez de yağmur

çokca yağarsa,suyun içindeki taş,bağlanan yerden geri alınır".

c)Gökyüzü ve Yeryüzü Olayları ile İlgili İnanmalar

(158):"Ay veya güneşten herhangi biri tutulduğu zaman silah atılır,sahan kapakları vurulur,teneke çalınır,bağırılıp-çağırılır,gürültü yapılır,davul çalınır,dua okunur,sela verilir...vs.Bununla aya veya güneşe savaş açmış ve onu korkutup kaçırmış şer güçlerin ve canavarların tüm bu sesleri duyup korkup kaçması,kaybolan ay veya güneşin geri dönmesi sağlanılmak istenir(50).Yine bir söylentiye göre,ayın veya güneşin parlaklığını,güzelliğini hazmedemiyen bir peri veya arapkızı,insanlar onları görmesin diye saçlarını ayın veya güneşin önüne sarkıtırmış.Tüm bu gürültülerle,peri veya arapkızı korkutulup,ayın veya güneşin serbest kalması istenmektedir".

(159):"Bir inanışa göre,ay ve güneşe erkeklik veya dişilik atfedilir.Buna göre ay erkek,güneş ise kızdır.Onlar sevgili veya karı-kocadırlar.Bütün yıldızlar,onların gizli aşklarından meydana gelmiştir.Daima birlikte olmayı arzuladıklarından,birbirlerinin peşinden giderler".

(160):"Hilali parmakla gösterenin parmağında "Dolama" çıkar.Bu bir cerahatlenme illeti olsa gerek.Bunun olmaması için,ayı gösterdiği parmak,acı duyuncaya kadar ısırılır".

(161):"Ay,nasıra da ilaçtır.Ayı ilk defa gören kimse,"Ayı gördüm yay gibi, nasırım erisin yağ gibi" der ve nasırlı yerini aya gösterir.Böylece nasırı geçer.Yine ilk göründüğü gün aya bakan kimsenin,yüzündeki sivilceleri çabuk geçermiş".

(162):"Ay,dolunayken yaşlı kimseler,gençlerin ve sevgililerin birleşmeleri ve ayrılmamaları için sihir ve büyü yaparlar.Genç kızlar,yeni ayı ilk gördüklerinde "Ayı gördüm Allah.Tebarekallah.Budur niyetim.Çıksın kısmetim" derler ve hiç konuşmadan uyurlarsa arzuları kabül olunurmuş".

(163):"Bölgemizde deprem hakkındaki eski inanışlar az da olsa devam etmektedir.Buna göre;yeryüzü kat kat tabakalardan yaratılarak en sonunda ise iri yapılı,kuvvetli bir sarı öküzün boynuzuna oturtulmuştur.Öküz tam bir efsanevî hayvandır.Yanında bulunan sinek,zaman zaman kulağına girerek rahatsız etmektedir.Öküz,kulağındaki sineği kovalamak için kafasını sağa-sola sallar.İşte o zaman deprem meydana gelir"(51).

---

(50)İsmail Ayan,Amasya İli Göynücek İlçesi Delihasan Köyündeki Halk İnançları ve Adak Ziyaret Yerleri,s.18.

(51)İsmail Ayan,a.g.e.,s.18.

(164):"Eğer havanın bozuk olduğu gün,güneş batarken bulutların arkasından bir müddet kendini gösterirse,ertesi gün havanın güneşli olacağına hükmedilir".

d)Ateşle İlgili İnanmalar

Ateşe bakıp kehanet etmek Türkler'de çok eski bir görenektir.Eski Arap müelliflerinden biri Türkler'in ateşle kehanetlerine dair şu malümatı vermektedir:"Türkler'in büyük hükümdarlarının muayyen bir günü vardır ki,o gün kendisi için büyük bir ateş yakılır.Bu ateşe kurban sunulur ve dualar okunur.Bu ateşin üzerinde büyük alevler yükselir.Bu alev yeşilimsi renkte olursa bereketli yağmur ve iyi mahsul olacaktır;kırmızı renkte olursa savaş olacaktır;sarı olursa hastalık ve salgın olacaktır;siyah olursa hükümdarın ölümünü yahut uzak yolculuğu gösterir"(52).

(165):"Günümüz inanışında ateşin kutsallığı hala geçerliliğini korumaktadır.Ateşe su dökülmez,sakıncaları büyüktür.Söndürülen ateşe karşı aile ocağının söneceğine inanılır.Ayrıca yeryüzüne inen ruhların,cin ve meleklerin ateşte olacağından,ateşe su dökmekle bunların la'netine uğrayıp perişan olunacağına inanılmaktadır.Aynı şekildeki evdeki çöplerin ateşe atılmasının kötü ruh ve cin taifesinin içinde bulunmasıyle uğursuzluk ve huzursuzluk getireceğine inanılır".

(166):"Odunun birzkısmı yanar ise geri kalan kısmı,herhangi bir kimseye verilmez.Verilirse alan tarafın kızının kaçacağına inanılır.Aynı şekilde bu yanık odunu verenler için de bir uğursuzluk vardır".

(167):"Ateş yanarken alevler,bazı sesler çıkartmaktadır.Sesin yükseklik oranına göre bazı yorumlara tabi tutulmuşlarıdır.Şöyle ki;ateşten çıkan ses, fısıldaşmayı andırdığından,yakın akraba veya gizli kin besleyerek dost gibi gözüken bazı kötü insanların,ateşin yanında bulunan şahıs hakkında dedikodu ettiklerine işaret etmektedir.Bunun da kim olduğu hakkında şüphelendikleri kişilerin isimlerini sayarak bu şahsın kimliği hakkında bilgi edinmeye çalışılır.En son kimin ismi söylendiğinde ateş sesini kesmişse o kişinin dedikodu ettiğine inanılır".

(168):"Ateş herhangi bir kimseden alınmaz ve kimseye de verilmez.Ateşin alınmasıyla verene uğursuzluk geleceğine inanılmaktadır.Yine ateşle ilgili nazar işlemleri yapılmaktadır.Buna yöremizde "Köz söndürme" denilmektedir.Bir de

---

(52)Abdülkadir İnan,Tarihte ve Bugün Şamanizm,s.67.

kiprit üflemenin günah olduğu inancı vardır".

e)Taşla İlgili İnançlar

(169):"Gündelik hayatta karşılaşılan büyü,fal,adak,dilek taşları ve böylece bir sıra taşlar,çocukluktan beri masallarda taşla ilgili konular dikkati çekmektedir.Sabır taşı,sabır taşının çatlamasını duymayan az insan vardır."Bana bir sabır taşı,bir sünger,bir de kara saplı bıçak getir" denilmesi,başına gelen dertleri anlatan kızın sözleri biter bitmez sabır taşının ortasından çatlayıvermesi,kızın taşa hitaben"Ben bu kadar çile çektim,hepsine sabrettim,dayandım da sen niye dayanamadın?" demesi çocuk hafızalarına yeretmiştir.Böylece taş bir insan gibi dert dinler,sabredemez,bir canlı yaratık şeklinde davranır. Taşbebek efsaneleri,çocuğu olmayan yaşlı bir kadının taştan çocuk yapıp,onu kundakladıktan sonra beşiğe yatırarak sabaha kadar,bütün uluları,erenleri,pirleri,himmet için ninni söylüyerek çağırması,yalvarıp dua etmesi,nihayet taşbebeğin canlanması,taş doğurma,taş olmalar,taşla yapılan kerametler,taş hakkında fıkralar,atasözleri,"ilenmeler".Taş ol;Elin taş olsun;çenesine hayırsız taşı,yağmur dualarında taş kullanılması(157 nolu inanca bak),kutsal kayaların ziyareti(78 nolu inanca bak) konunun yaygınlığını,genişliğini gösteren birkaç örnektir.Yine Bektaş,Aktaş,Akkaya,Karakaya,Sarıkaya,Beşiktaş,Beştaş...gibi isimler de taşa verilen önemi ortaya koymaktadır"(53).

(170):"Hasat çıkan mahsülü ambara atmadan önce ambarın tabanına "Bereket taşı" konur.Bununla bereketleneceğine inanılır".

(171):"(Sert) Çoban Dede tarafından bir kayada HZ.Ali'nin düldülünün izi bulunduğu ileri sürülüyor ve burası ilgi topluyor".

(172):"Merzifon Yatırlarından Fenerli Dede'nin ziyaretgâhına,şimdiki mezar başına kırk adamın kaldıramıyacağı taşı attığı söyleniyor.Taş ilgi topluyor".

(173):"Merzifon Yatırlarından Üçler:Sofular Camiî'nin yanında,Üçler denilen yatıra yürüyemeyen,yürümesi geciken çocuklar götürülüyor.Yüksek bir yere (arpa),(buğday) serpiliyor.Ayın ilk çarşambası ziyarete götürülen çocuklar taşın etrafında yürütülüyor".

(174):"Merzifon'a yedi kilometre mesafede bulunan Hacı Veli ereni de kırk adamın kaldıramıyacağı taşı atıyor.Taş mezarın yakınında bulunuyor".

(175):"Yine bir Hırıstiyan Beyi'nin kızına dair bir efsane kayayla ilgili-

---

(53)Hikmet Tanyu,Türklerde Taşla İlgili İnançlar,s.2.

dir.Müslümanlar buraları fethedince bu genç kız kaçmış.Gaziler,biz kır atlı birini gördük,onu er sandık,demişler.Meğerse bu kız pehlivanmış herkesi yenmiş.İşte bu kızkayasının üzerinde mübarek bir karaağaç varıdı(Bu civarda çamdan ziyade karaağaç kudsiyeti temsil ediyor).Bu "Ersandık Efsanesi" devam ediyor.Balkayası diye içerisinde üç tane taş oda bulunan ve iki minare yüksekliğinde kayanın cephesindeki bir delikten önceleri bal sızdığı anlatılıyor.Bir diğer söylentiye göre Hırıstiyan Beyi'nin kızının burada saklandığı ve burada öldürüldüğü söyleniyormuş.Bu kız kaçıp da kayaya geldiği vakit,açıl kayam açıl, demiş,kaya açılmış,kız girince kapanmış.Fakat saçlarından bir kısmı kayaya takılmış.Bu günkü kaynak oradan sızar,deniliyor"(54).

(176):"Yine yöremizde,orucun(ramazanın) ilk üçüncü gününde insanın midesine sabır taşı konulduğu,son üç gününde ise sabır taşının alındığı,bunun için Ramazanın ilk ve son üç günlerinde takatsiz ve sabırsız olunduğu inancı mevcuttur".

f)Kutsal ve Özel Günlerle İlgili Pratikler

fa)Aşûre Geleneği:Aşûre,hicri Muharrem ayının onuncu günü başlayıp,bunu takip eden günlerde ve mutlaka bu ay içinde özel bir törenle pişirilip dağıtılan tatlı bir yemeğe ad olmuştur.

(177):"Halk geleneğine göre aşûre pişirilmesi Nuh Peygamber zamanından kalma eski bir göreneğe dayanır.Gökyüzü suyunu tuttuktan,yeryüzü de suyunu içtikten,yani Tufan olayından,Nuh'un gemisi Cudi Dağı'na oturduktan sonra,içindekiler selamete erince dışarıda yiyecek aramağa çıkarlar.Karada bir şey bulamayınca,Nuh Peygamberin emriyle gemide arta kalan yedi çeşit yiyecekten birer parça alarak bir çorba pişirip yerler.Pişirilen bu yemeğin on hatta kırk çeşit olduğunu yazan kitaplar vardır.Rivayete göre,Nuh'un gemisinin karaya oturması Muharremin onuncu gününe raslamış.

Aynı zamanda aşûre,Kerbela'da Emevî Hükümdarı Yezid'in askerleri tarafından şehid edilen Hz.Hüseyin ve kardeşi Hz.Hasan'ın ruhları için pişirilip dağıtılır.Aşûre,esas itibariyle,buğday,kuru fasülye,nohut,bakla gibi hububatın ve fındık,fıstık,ceviziçi,kuruüzüm,incin gibi kuru meyvaların biraraya getirilip içine şeker katılması süreti ile pişirilir.Üzerine gülsuyu serpilerek kokulandırılır.Bu geleneksel aş,bir rivayete göre yedi,diğer bir rivayete göre de kırk

---

(54)Hikmet Tanyu,Türklerde Taşla Ilgili İnançlar,s.116-117.

türlü yiyecekten yapılır.

Aşûre pişirmenin "Usül ve erkânı" vardır.Buğday,pirinç,ıslatılmış nohut, kuru fasulya,kuru bakla gibi aşûre levazımı tedarik edilir.Ve akşamdan kazana konulur,ocağa oturtulur.Bunlar gece mütemadiyen kaynar.Sabahleyin,ocak başında bir "aşır=Kur'an'dan on satır" okunur.Hz.Hasan ve Hüseyin'in ruhlarına gönderilir,kazan ateşten indirilir.Evin en büyük ve yaşlı erkeği,ya da namazında niyazında olan kadını abdest tazeleyip,üstüne-başına çekedüzen verir,besmele ile kazanın kapağını açar.Üç ihlas,bir fatiha okuyarak içine bir bardak gülsuyu boşaltır,kepçe ile yavaş yavaş karıştırıp köşelere azar azar serpiştirir.Ve kapağı kapar.Beş dakika bekler,gene besmele ile kepçeyi eline alır,kazanın üç yerine vurup,ilk kepçedekini ocağa döker.

Bir tarafta da ayrı ayrı tabaklarda mesela:Ceviziçi,badem,kuş üzümü,hurma bulundurulur ki,bunlar aşûrenin garnitürü olur.Böylece pişirilen aşûreyi kablara bölme sırası gelmiştir.Bazı kaba üstten alınarak süzmesi,bazısına da alttan alınarak,yani kazanın dibine daldırılarak koyusu konulur.Bu kaplar,aşûre pişirenin varlıklarına göre çiçekli,nakışlı saksonya testileri,geniş kâseler,çukur çömleklerdi.Bunlarla akraba ve taallükata,konu komşuya aşûre gönderilirdi"(55).

fb)Salı Günü

(178):"Salı günü hiçbir işe başlanmaz.Eğer başlanırsa iş sallanırmış yani uzun sürermiş".

(179):"Yine salı günü başlanan işin ters gideceği inancı da yaygındır".

fc)Cuma Günü

(180):"Cuma günü,öğle sonuna kadar ne bir ev süpürülür,ne bir çöp atılır, ne de bir başka temizlik yapılır.İyi sayılmaz,öğle sonu beklenir".

(181):"Cuma günü hiçbir çiftçi öküz koşmaz(tarla sürmez).Çünkü o gün koşulan öküz ağlar,gözyaşları birer âfet(dolu) olur ve ileride ekinlerine zarar verir,inancındadır".

(182):"Ayrıca cuma günü ekileni ya yel alır,ya sel alır,diyerek cuma günü başlanılan bir işin sonuçsuz ve yararsız olacağına inanılır".

fd)Hıdrellez Günü

(183):"Hıdrellez günü ot ve yaprak cinsinden hiçbir yeşillik koparılmaz,

---

(55)Türk Folklörü Araştırmaları Yıllığı-1976,s.320.

kırılıp telef edilmez.Eğer böyle olursa büyük günah olur ve koparanın elleri (elinin damarları) kururmuş".

(184):"Yine bu günde,yeraltında yaşayan Hızır Peygamber ile gökyüzünde yaşayan İlyas Peygamberin biraraya gelip buluştuklarına dair bir inanç vardır".

fe)Bayramlar ve Diğer Günler

(185):"İki bayram arası nikah kıyılmaz inancı yaygındır".

(186):"Aybaşlarında,tarlaya gübre(Kemre=hayvan dışkısı) çekilmez,ağaç kesilmez,sebze dikilmez.Çünkü toprak kurtları kemirir ve keser ve bitkiler hasta olur inancı vardır".

D-"YAŞLILIK" DÖNEMİNİ VE "ÖLÜMÜ" İLGİLENDİREN PRATİKLER

1-Ölüm Öncesi

a)Ölümü Düşündüren Önbelirtiler(Uğursuzluk ve Kötüye Yorma)

aa)Hayvanlarla İlgili Olanlar

(187):"Köpek;uzun uzun ulursa,bir eve yakın ulursa veya yüzünü belli bir eve çevirip ulursa,uğursuzluğa yorulur ve o bölgede bir ölüm hadisesi olacağına hükmedilir.Bu durum karşısında uluyan köpek;ya taşlanır veya kovalanır yahut ta "Başını ye" denir.Çünkü köpek uluduğu zaman Azrail'i görür,ev sahibine haber vermek istermiş.O gece ya da sabahı ölüm olayı mutlaka gerçekleşirmiş".

(188):"At,ağlarsa sahibinin öleceğini söylermiş".

(189):"Horoz,vakitsiz öterse,"Hayır isen öt,şer isen git" denir".

(190):"Baykuş,"Viran viran" diye öterse veyahut acı acı öterse ve de evin bacasında öterse bir uğursuzluğa,bir ölüme yorulur".

Baykuşun ötüşü her zaman ölüme ve uğursuzluğa yorumlanmaz.Halk inanmalarında ve büyüsel nesnelerdeki "İki değerli",yani bir şeyin hem iyi hem kötü, başka hem zararlı hem de yararlı olarak kabül edilmesi baykuşun ötüşü için de sözkonusudur.Ancak sevinçli bir olayın belirtisi olarak kabül edilen bu ötüş biçimini halk şöyle nitelemektedir:

(191):"Normal öterse yahut "Güğ,güğ,güven" diye öterse,öttüğü ev için sevinçli bir haberdir.Kimi zaman da düğün yapılan yerde öter;bu ötüş çiftlerin mutlu bir yaşantı süreceklerine işarettir".

(192):"Bazı yörelerimizde karga ve saksağan kuşunun ötüşü de yer,zaman ve şekil itibariyle baykuş gibidir".

(193):"Leylek de,göç dönüşünde ayaklarında beyaz şeyler getirirse,kötüye yorulur"(56).

ab)Ev,Ev Eşyası,Araç-Gereç ve Yiyeceklerle İlgili Olanlar

(194):"Geceleyin beklenmedik bir sırada kapı çalındığında;kapı bir kez vurulursa,kötüye ve ölüme işaret sayılır.Birkaç kez vurulursa ya o eve dünürcü gelecektir ya da o evden dünürcü gidilecektir.Yani iki değeri olan inanmalardandır".

(195):"Aynanın kırılması,tek başına ölümü değil,geniş kapsamlı bir uğursuzluk alanını içine almaktadır".

(196):"Geceleyin evden bir şey vermeye gelince;"Acı vermek acı getirir" diyen halk bunları geceleyin başkalarına vermekten kaçınmaya çalışır;vermek zorunda kalırsa,o zaman verdiği şeyin üzerine kömür ve tezek koyarak gelecek uğursuzluğu bunların üzerine geçirmek ister".

(197):"Makasın ağzının açık kalışı,çağrışım sonucu,kavgaya yahut kefen biçmeye yakıştırılır.Bunu önlemek için de ağzı açık makas hemen kapatılır"(57).

ac)Astronomik Olaylarla İlgili Olanlar

(198):"Yıldız kayması,bir ölüm belirtisidir.Gökten düşen yıldızın sahibi öldü demektir.Çünkü gökyüzünde herkesin bir yıldızı vardır".

(199):"Kuyruklu yıldızın görünmesi,ölümün çok olacağı biçiminde yorumlanır".

ad)Düşle (Rüya ile) İlgili Olanlar

Halk arasında bazı düşler(rüyalar) ölüme yorumlanır.Bu düşlerin bir bölümü de iki değerlidir;bunların sadece ölüme yorumlanmayıp,tersine uzun ömüre, mutluluğa,sağlığa vb. yorumlandığı da olur.

(200):"Diş çektirmek ya da dişlerin dökülmesi,kırılması ile ilgili rüyalarda;diş acıyarak çıkar,çekilir ya da kırılırsa,düşü görenin yakınlarından biri ölür".

(201):"Kutsal kişi,kutsal kitap,ölü ile ilgili;Kutsal bir kişi tarafından öleceğinin bildirilmesi,ölmüş birinin düşü göreni çağırması ya da bir yere götürmesi,yine ölmüş birinin düşü göreni taksiye bindirip "Seni evine götüreyim" demesi,ölüme yorulur".

(202):"Baca yanışı,ateş,duman ile ilgili olarak ise mesela,bacanın yanışını görmek,düşü görenin çok yakınının,çoğu zaman babasının öleceği biçiminde yorumlanır".

---

(56)Sedat Veyis Örnek,Anadolu Folklöründe Ölüm,s.16-20.

(57)Sedat Veyis Örnek,a.g.e.,s.21-23.

(203):"Yine duvarın ya da evin yıkılması,kişinin yıkılan duvar ya da ev altında kalması,düş sahibinin kapısız ve penceresiz bir evi göstererek"Burasını kendim için aldım ya da yaptırdım" diye birine söylemesi ölüme yorulur".

(204):"Kadın cinsel organını gören erkek,erkek cinsel organını gören kadın ölür.Ayrıca arkadan tüfekle vurulmak yahut bir organını kaybetmek te ölüme işarettir"(58).

ae)Hastadaki Psikolojik Belirti ve İsteklerle İlgili Olanlar

(205):"Hasta ayağa kalkmayı deneyerek "Gitmem gerek" derse;güvendiği veya sevdiği birini görmek isterse;ölümden söz açarsa;hoca,müftü...vb. bir din adamını çağırırsa;borçlarının verilmesini isterse;uzaktaki akrabalarını görmek isterse;sorulanlara karşılık vermezse;aile üyelerinin,akrabalarının,dostlarının başucunda toplanmalarını isterse;odanın lambası yanarken,lambanın yakılmasını isterse...öleceğine yorulur;

af)Hastadaki Fizyolojik Belirti ve İsteklerle İlgili Olanlar

(206):"Bedeni soğumaya başlarsa;elleri,ayakları,tırnakları beyazlaşırsa; iştahı birdenbire açılırsa;güçlükle nefes alıp-verirse;dalgınlaşırsa;bedeni sararır ya da morarırsa;bedeni şişerse;ağzından köpük ya da kan gelirse;uzuvları katılaşmaya başlarsa;Ayrıca alt dudağı ağzının içine doğru meyillenirse; ensedeki damarlar şişerek,göze batar bir durum alırsa...ölümüne yorulur".

ag)Tabut,Kazma,Kürek,Kazan,Cesetle İlgili Olanlar

(207):"Tabut,taşınırken sallanırsa,taşıyanlara ağır gelirse,taşınırken gıcırdarsa,yine taşınırken sağa sola dönerse,uğursuzluğa(bir başkasının ölümüne) yorulur"(59).

(208):"Kazma ve kürek üstüste mezarın üzerine yanına bırakılırsa,ölü yıkamak için su ısıtılan kazan devrilirse kötüye yorumlanır".

(209):"Tabut içindeki ceset ağırsa günahkâr,hafifse sevapkârdır.Yüzünde donmuş bir gülüş bulunan ölü yerini görmüş(Allah'ı görmüş) sayılır.Morarmış ölü cehennemliktir.Cesetin yüzü güzelse cennetliktir".

b)Kaçınmalar

(210):"Bir mahallede ölen olursa,herhangi bir uğursuzluktan ve kötülükten korunmak için;o mahalledeki su dolu kaplar boşaltılır.Ölü yıkanırken uyuyan

---

(58)Sedat Veyis Örnek,Anadolu Folklöründe Ölüm,s.24-30.

(59)Sedat Veyis Örnek,a.g.e.,s.31-35.

kimseler uyandırılır.Cenaze geçerken uyuyan kimseler uyandırılır.Ölü yıkandıktan sonra su ısıtılan kazan ters çevrilir.Su ısıtılan ateş başka şeye kullanılmaz,atılır.Cenazeye katılan ilkin kendi evine giderek,doğruca helaya girer,tersi yapılırsa evdekiler "Ölü baskını" olurlar.Mezar dönüşü,eve dönüldüğünde,ölenin yakınları arkalarına bakmazlar.Eğer arkaya bakılırsa,insan ölenin hayaliyle karşılaşacakmış gibi olurmuş ve hayal(ruh) eve gelirmiş gerisin geriye...Hayalin eve gelmesiyle,en sevdiği birini götürecek demektir"(60).

2-Ölüm Sırası

a)Ölüm Olayının Duyurulması

Ölüm olayı;ölü sahipleri tarafından,komşular tarafından,camilerde selâ verdirmekle,belediye ya da muhtarlık hoparlörleriyle,gazete ilanlarıyle,radyo, telefon,telgraf vb. aracılığıyle duyurulur.

b)Ölümden Hemen Sonra Yapılan İşlemler

(211):"Ölenin gözleri kapatılır ki,gözü arkada kalmasın,yıkanırken canlıymış gibi bakmasın,sinek oturmasın,diye".

(212):"Ölünün çenesi bağlanır ki,yıkanırken su gitmesin,çenesi sarkmasın diye".

(213):"Başı Kıble yönüne çevrilir,ayakları yanyana getirilir,elleri yanyana ya da göbek üstüne konur ki,tabuta kolaygirsin,kabirde yatacağı biçimi alsın,Allah'ın huzuruna düzgün gitsin,diye".

(214):"Ölünün üzerindekiler soyulur.Yatağı değiştirilir,ceset "Rahat döşeğine" alınır.Yatağı yoksa,yorgan iki kat edilir,ölü bunun üzerine "Emanete" alınır.Ayrıca ölünün başında bekleyen olmazsa,ölünün karnına bıçak,demir,makas maşa,bakır,kayış,vb.konur".

(215):"Ölünün bulunduğu odanın pencereleri açılır ki,ya "Ölüm kokusu" çıksın diye yahut Azrail(AS) çıksın diye".

(216):"Ayrıca ölünün bulunduğu oda aydınlatılır ve ölünün başucunda Kur'an okunur"(61).

---

(60)Sedat Veyis Örnek,Anadolu Folklöründe Ölüm,s.36-40.

(61)Hiçbir adet ve inanmalarda Kur'an okumak "batıl" değildir.Yalnız bilmemiz gereken bir husus vardır ki,Kur'an-ı Kerim sadece ölülere okunmak için gönderilmemiştir.Hayatın her devresinde yaşanıp yaşatmak için indirilmiştir.

c)Ölünün Gömülmeye Hazırlanışı

(217):"Ölü,acısı bir an evvel unutulsun,şişmesin,çilesi daha fazla sürmesin diye fazla uzatmadan gömülür.Çünkü dünyada kalan beden ruhuyla birleşmesi için can atarmış,derler".

ca)Yıkama

(218):"Ölü,ahiret yurduna temiz gitsin diye yıkanır.Yöremizde bir söz vardır,"İnsan ömründe hiç yıkanmamış olsa,mutlaka üç kere yıkarlar.Onlar ise:1-Doğduktan sonra müteakiben yapılan yıkama "Kırklama".2-Düğün esnasında genelde Cumartesiye rastlıyan "Damat hamamı" yahut "Hamamdan çıkma" adetinde yapılan yıkama.3-Öldükten sonra "Teneşir tahtası" denen masada yapılan yıkama...Bunlar,insanın üç önemli devresini göstermektedir".

Ölü yıkanırken,ağzına,burnuna ve kulaklarına pamuk tıkarlar ki içerden dışarıya,dışardan içeriye bir akıntı olmasın diye.Ölüden arta kalan suyla da ya peştemal,havlu vb. yıkanır ya da hocalar,ölü yıkayanlar ellerini yıkarlar. Ölü kokusu yok olsun diye de ölüye tütsü yapılır(yakılır).

cb)Kefenleme

Ölü yıkandıktan sonra kurulama beziyle(çarşaf..) kurutulur.Önceden biçilip tabutun içine yayılmış kefenin içine yatırılır ve kefenin uçları cenazenin üzerine doğru örtülür(yani sarılır).Ayrıca hem baş,hem ayak bölgesinden kefen bağlanır.Üzerine ince kilim,halı..örtülür.

cc)Tabut ve Tabutun Süslenmesi

(219):"Tabutun üzerine;kadınlar için;yemeni,yazma,tülbent erkekler için; sarık,havlu..vb. ve genç kızların ya da gelinlerin tabutu;çiçekle yahut telduvakla örtülür".

cd)Cenaze Namazı

Hazırlanan tabut "Musallâ taşı"nın üzerine,sağ tarafı kıbleye gelecek şekilde kıble istikametinde konur.Arkasına cemaat saf saf dizilir.Bu namaz ayakta kılınır ve namaz bitiminde imam oradakileri merhumla helalleştirir.

d)Cenazenin Taşınması ve Defni

Namaz bitiminde cenaze omuzlar üzerinde mezarlığa götürülür.Önceden hazırlanmış mezarın kıbleye bakan yönüne açılan girintiye,yüzü kıbleye gelecek şekilde sağ yanı üzerine yatırılır.Girintinin önü,toprak ölüyü incitmesin diye

tuğla veya kerpiçle örülür.Bundan sonra,önceden çıkarılan toprak doldurulur. Bu arada da hocalar Kur'an okurlar.Tüm bunlar bitince herkes dağılır.Sadece imam kalır ve merhuma "Telkin"de bulunur.

(220):"Bazı bölgelerimizde,cenaze defnedilirken ölünün yakınları tarafından para dağıtılır.Bu,ölünün günahlarını para karşılığında satma manalarına geliyormuş".

e)Devir ve İskat (Alt üst)

(221):"Yöremizde,çoğu kez cenaze kalkmadan önce,bazen de defnedildikten sonra "Devir" adı altında toplanan bir takım adetler yapılır.Şöyleki:Köyan imamı,ölen adamın en yakınından birini çağırır.Önce ona ölenin kaç yaşında olduğu sorulur.Sonra,kaç senedir namaz kılmıyor,oruç tutamıyor?diye sorulur.Tüm bu rakamlar kaydedilir.Hoca,tüm bu rakamları gününe,vakitlerine kadar ayırır ve birtakım hesaplamalar yapar.Merhumun kılamadığı namazları,tutamadığı oruçları miktarınca hesaplar yapar.Buna selâ verenin,cenazeyi yıkayanın,kefeni biçenin,mezarı kazanın,yıkama suyunu ısıtanın...vs. ücretlerini de ekleyerek,çıkan para miktarını o yakınına bildirir.Yakını bu miktar parayı tedarik eder ve hocaya teslim eder.Hoca,devir yapılacağını cemaata açıklar.Sonra devire kaç kişi katılmışsa o kadar sayıya böler ve herkese düşen miktarda parayı verir.Sonra da yardımlarıcdokunan diğer kimselere ücretlerini gönderir.En sonunda artan parayı da diğer öğrenci,dul,yetim gibi fakirlere dağıtır.Bütün bunlardan kasıt, merhumun yerine getiremediği ibadetlerin azabını hafifletmek,onun taksiratının (küçük günahlarının) affedilmesini ümit etmektir.

f)Ölünün Ruhuyla İlgili İnançlar

(222):"Ruh,insanın ölümüyle bedenden çıkıp(uçup) gittiği için;Arı gibidir, kuş gibidir,kepenek(kelebek) böceği gibidir...diye uçucu hayvanlara benzetilir. Ayrıca,renksiz,şekilsiz bir şeydir,diye de soyut benzetimler yapılır"(62).

(223):"Yöremizde hakim olan inanca göre ruh,bedeni ölenin ağzından terketmektedir.Bedeni terkeden ruh,zaman zaman evini ve geride bıraktıklarını ziyaret etmek için,üç aylarda ve belli günlerde evine gelir.Ayrıca ceset mezara konuncaya kadar ruh,evin çevresinde dolaşırmış.Ruh bu ziyaretini ya dua istediği için yahut geride bıraktıklarının kendisi için neler yapabildiklerini görmek için yaparmış.Ölünün ruhunu memnun etmek için ise,Kur'an okunur yahut

---

(62)Sedat Veyis Örnek,Anadolu Folklöründe Ölüm,s.62.

mevlid okunur yahut ta yemek verilir".

(224):"Ruhun vücuttaki yerine gelince:Ruh;genel görüşe göre,bedenin içinde bedenin her yerindedir,bir görüşe göre kalbtedir,bir görüşe göre ise,omuriliğin kalça ile birleştiği yerdedir".

3-Ölüm Sonrası

a)Mezar ve Mezarlıklarla İlgili Adetler

Yöremizde mezarlar,maddî durumlarına göre genellikle briketle,blok tuğlalarla ve de kerpiçle yapılır.Eskiden taşlarla örülerek yapılırmış.Şimdilerde ise yeni yeni betonla yahut mermer taşlarla özel olarak yaptırılmaya başlanmıştır.Kırsal kesimde mezar başları(ölünün kimliği) genellikle tahtaya kazınarak yazılır.Çok eski zamanlarda,merhumun dünyadaki haline göre işlenmiş taşlar konurmuş.Şimdilerde ise mermer taşlara,yaldızlı süslemeler arasına yazdırılmaktadır.

(225):"Yöremizde mezar ziyaretinde bulunan kadınlardan bazılarının,mezarın üstüne tatlı,şeker,helva gibi yiyeceklerin yanında buğday,para iğne..vs. bıraktıkları da vaki'dir".

b)Ölünün Belli Günleri

Yöremizde ölünün dinî törenle ve yemekle anıldığı belli günler vardır. Bunların başında "Yedinci","Kırkıncı","Elliikinci" günleriyle "Yılı=Senesi" gelmektedir.

(226):"Ölünün yedinci ve kırkıncı(63) günüyle ilgili olarak genelde yemek verilir veya mevlid okutturulur.Kırkıncı günü,önceden sorgulanmak üzere kabirde bedene giren ruh bu günde tekrar bedenden ayrılırmış,yani ikinci ölümü yaşarmış".

(227):"Ölümün elliikinci günü yapılan işlemler,ölünün kemiklerinin etinden bu gün ayrıldığı tasarımında temellenen yaygın bir inanmaya dayanmaktadır.Mesela;elliikinci günü cesedin el ve burun kemikleri düşer.Burun kemiği düşerken ceset acı çeker.O gün halka verilen yemekleri,melekler altın tabaklar içinde ölünün önüne koyarlar.Ölü bunun sevinci ile burun kemiği düşerken verdiği acıyı duymaz.İşte bundan dolayıdır ki,elliikinci gün mevlid okutularak yemek ve-

---

(63)Roscher,kırk rakamını çeşitli halklarda inceleyerek,bu rakamın doğum ve ölümle ilgili adetlere temel olan tasarımlarda önemli rol oynadığına değiniyor.Gerek doğumda,gerekse ölümde kırk günlük sürenin "Pislik Süresi" olarak kabül edildiğini belirtiyor.

rilir.Ayrıca bazı yerlerde helva da dağıtılır".

(228):"Bu belli günlerin dışında,ölüm yıldönümünde,ölünün yakınları ekonomik durumlarına göre camilerde ya da evlerde "ölünün ruhu için'' mevlid okutturmakta,şeker dağıtmaktadır.Şimdilerde ise şekerin yerini küçük çikolatalar almıştır.

Ölüyü ilk ziyaret,ölü sahibine bağlıdır.Ya üç gün sonra olur,yahut ilk cumartesi,güneş doğmadan önce olur.

İslâm geleneği,mezar ziyareti için,cuma,perşembe,cumartesi günlerini öğütlemektedir.Arife,bayram ve kandil gibi kutsal günlerde ölüleri ziyaret etmeye büyük önem verilmekte,mezarlıklar ziyaretçiler tarafından dolup taşmakta, Kur'andan aşırlar okunmaktadır.

c)Yas

(229):"Ölünün arkasından belli bir süre(bir hafta,onbeş gün,kırk gün...) yas tutulur.Bu günler acılı günler olduğu için "ölü evinde" kazan kaynamaz,aş pişmez.Bu işi komşular sıraya koyup,yaparlar.Ayrıca,ölümün,evdeki yiyecekleri bozmuş ve zehirlemiş olması inancı da,evdeki yiyeceklerin ve içeceklerin dökülmesini ya da bir süre bunlara dokunulmamasını gerektirmektedir".

(230):"Yine Merzifon'da ölünün kırkından sonra akrabalar "Yas hamamı" yaparlar.Ölü sahipleriyle birlikte yakın komşular da çağrılır.Hamamda çağrılanlara yiyecek sunulur"(64).

SON

SON

---

(64)Sedat Veyis Örnek,Anadolu Folklöründe Ölüm,s.85-86.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

1-Acıpayamlı,Orhan,Türkiye'de Doğumla İlgili Âdet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü,Ankara 1974.

2-Ateş,Süleyman,Kur'an-ı Kerîm ve Yüce Meâli,Ankara 1983.

3-Ayan,İsmail,Amasya İli Göynücek İlçesi Delihasan Köyündeki Halk İnançları ve Ziyaret Yerleri (Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Lisans Tezi),Erzurum 1984.

4-1973 Amasya İl Yıllığı,Amasya 1973.

5-el-Butî,M.Said Ramazan,Fıkhü's-Siyre Peygamberimiz (SAV)'in Uygulamasıyla İslâm,İstanbul 1985.

6-Çamöz,Kadir,Amasya İlindeki Adak ve Adak Yerleri (Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Lisans Tezi),Erzurum 1990.

7-Develliioğlu,Ferit,Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat,Ankara 1988.

8-Fisher,A,"Akîde"mad;İslâm Ansiklopedisi,İstanbul 1965.I,s.240.

9-İnan,Abdülkadir,Eski Türk Dini Tarihi,İstanbul 1976.

10-İnan,Abdülkadir,Tarihte ve Bugün Şamanizm (Materyaller ve Araştırmalar),Ankara 1986.

11-İnan,Abdülkadir,Makaleler ve İncelemeler,Ankara 1987.

12-el-Kardavî,Yusuf,İslâmda Helal ve Haram,çev.Ramazan Nazlı, İstanbul 1960.

13-Örnek,Sedat Veyis,Anadolu Folklorunda Ölüm,Ankara 1971.

14-Tanyu,Hikmet,Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri,Ankara 1967.

15-Tanyu,Hikmet,Türklerde Taşla İlgili İnançlar,Ankara 1987.

16-Topaloğlu,Bekir-Karaman,Hayreddin,Arapça-Türkçe Yeni Kamus, İstanbul 1980.

17-Türk Folklörü Araştırmaları Yıllığı-1976,Ankara 1977.

